

*Høring om reguleringen av taushetsplikt i tros-
og livssynssamfunn mv.*

Dato: 30. august 2024

Saksnr: 24/3304

Høringsfrist: 15. november 2024

Innhold

1	Hovedinnhold	7
2	Bakgrunn.....	9
3	Gjeldende rett.....	11
3.1	Innledning	11
3.1.1	Andre lovendringsprosesser	13
3.2	Personer omfattet av taushetsplikten	13
3.2.1	«prester i Den norske kirke»	13
3.2.2	«prester eller forstandere»	13
3.2.3	«disses hjelpere».....	15
3.2.4	Avgrensninger	15
3.2.5	Virksomhet omfattet av taushetsplikten.....	16
3.3	Opplysninger omfattet av taushetsplikten.....	16
3.3.1	«hemmeligheter»	16
3.3.2	«betrodd»	16
3.4	Betydningen av samtykke	17
3.5	Straff	17
3.6	Unntak fra taushetsplikten	18
3.6.1	Samtykke	18
3.6.2	Plikt til å hjelpe en person i nød og avverge ulykke	18
3.6.3	Plikt til å avverge uriktig tiltale eller domfellelse	19
3.6.4	Nødrett og nødverge	19
3.6.5	Avvergingsplikten.....	20
3.6.6	Om forholdet mellom avvergingsplikt, taushetsplikt, opplysningsplikt og opplysningsrett.....	22
4	Kunnskapsinnhenting om taushetsplikt og rutiner hos tros- og livssynssamfunn.....	25
5	Nordisk rett.....	26

5.1	Dansk rett.....	26
5.1.1	Regler om taushetsplikt i nasjonalkirken mv.....	26
5.1.2	Andre trossamfunn mv.	27
5.1.3	Opplysningsplikt mv.	27
5.1.4	Bevisforbud mv.	28
5.2	Finsk rett.....	29
5.2.1	Regler om taushetsplikt i nasjonalkirker mv.	29
5.2.2	Andre trossamfunn mv.	30
5.2.3	Opplysningsplikt mv.	30
5.2.4	Bevisforbud mv.	31
5.3	Svensk rett.....	31
5.3.1	Interne regler i Svenska kyrkan	31
5.3.2	Opplysningsplikt mv.	32
5.3.3	Bevisforbud mv.	33
5.4	Komparative observasjoner.....	33
6	Grunnloven og internasjonale forpliktelser.....	34
6.1	Retten til religionsfrihet	34
6.2	Retten til respekt for privatliv og familieliv.....	35
6.3	Retten til ytringsfrihet	35
7	Departementets vurderinger og forslag	36
7.1	Særlige hensyn ved utforming av regler om taushetsplikt og straff.....	36
7.1.1	Krav til lovtekstens presisjon	36
7.1.2	Individets trygghet for vern om personlige opplysninger	36
7.1.3	Hensynet til likebehandling.....	37
7.2	Utviklingen har ført til større mangfold og variasjoner.....	37
7.3	Trossamfunnslovens nye struktur	39
7.4	Tilbakemeldinger fra tros- og livssynssamfunnene.....	39

7.5	Fordeler ved å overlate reguleringen til samfunnene	41
7.6	Sammenligning med nordiske land	42
7.7	Avgrensingsutfordringer ved en eventuell videre regulering av taushetsplikt.....	43
7.7.1	Personer omfattet av taushetsplikt.....	43
7.7.2	Hva med hjelpere?	45
7.7.3	Samfunn omfattet av taushetsplikt.....	46
7.7.4	Registrert versus uregistrert	47
7.7.5	Virksomhet omfattet av taushetsplikten.....	48
7.8	Endringer i begrunnelsen for offentligrettslige taushetspliktregler for tros- og livssynssamfunn	48
7.9	Hva er begrunnelsen for straff?	50
7.10	Sammenhengen med reglene om bevisforbud	51
7.11	Ikrafttredelse	51
7.12	Alternativ 2: En taushetspliktsregel i trossamfunnsloven	51
7.12.1	Fordeler ved å innføre en taushetspliktsregel i trossamfunnsloven	52
7.12.2	Taushetsplikt for betroelser gitt til visse personer i tros- og livssynssamfunn.....	53
7.12.3	Taushetsplikt for betroelser knyttet til tros- og livssynsutøvelse ..	53
7.12.4	Forskriftshjemmel og forskrift om hvem som har taushetsplikt ...	54
7.12.5	Ikrafttredelse	55
7.13	Departementets forslag	55
8	Økonomiske og administrative konsekvenser.....	56
9	Unntak fra vitneplikt etter straffeprosessloven.....	57
9.1	Gjeldende rett.....	57
9.2	Departementets vurderinger.....	59
9.3	Departementets forslag.....	60

9.4	Økonomiske og administrative konsekvenser	60
10	Unntak fra vitneplikt etter tvisteloven.....	61
10.1	Gjeldende rett	61
10.2	Departementets vurderinger	62
10.3	Departementets forslag	62
10.4	Økonomiske og administrative konsekvenser	62
11	Kommunen eller gravplassmyndigheten som ansvarlig for eller fester av grav.....	63
11.1	Gjeldende rett	63
11.2	Departementets vurderinger	63
11.3	Departementets forslag	64
11.4	Økonomiske og administrative konsekvenser	64
12	Klagerett vedrørende fristen for gravlegging etter kremasjon	64
12.1	Gjeldende rett	64
12.2	Departementets vurdering	65
12.3	Departementets forslag	65
12.4	Økonomiske og administrative konsekvenser	65
13	Endring i dispensasjonsregelen i gravplassforskriften § 39	65
13.1	Gjeldende rett	65
13.2	Departementets vurdering	66
13.3	Departementets forslag	67
13.4	Økonomiske og administrative konsekvenser	67
14	Hjemmel for forskrift om at visse typer vedtektsbestemmelser ikke trenger statlig godkjenning	67
14.1	Gjeldende rett	67
14.2	Departementets vurdering	68
14.3	Departementets forslag	68

14.4	Økonomiske og administrative konsekvenser	68
15	Om å delegere godkjenning av krematorium til statsforvalteren	68

1 Hovedinnhold

Departementet sender med dette på høring forslag til endring av reguleringen av taushetsplikt for «prester i Den norske kirke, prester eller forstandere i registrerte trossamfunn» i straffeloven § 211. Forslaget følger opp uttalelser fra Straffelovkommisjonen og Justis- og beredskapsdepartementet om at taushetspliktsregler bør plasseres i særlovgivningen (ikke straffeloven) og innspill som har kommet fra sektoren. Et arbeid med disse spørsmålene ble varslet i Prop. 130 L (2018–2019). I høringen presenteres to alternativer: Å oppheve taushetspliktsregelen eller å videreføre den og dermed flytte den fra straffeloven til trossamfunnsloven.

Departementet understreker verdien det har, både for enkeltpersoner og samfunnet som helhet, at det finnes trygge rom for fortrolige samtaler. Dette er et gode som har vært holdt i hevd av kirkene i lang tid, og hvor flere tros- og livssynssamfunn har gitt ulike bidrag etter hvert som sektoren i Norge har blitt mer mangfoldig. Den gjeldende reguleringen reiser imidlertid flere utfordringer.

Etter den tidligere trossamfunnsloven var visse lovpålagte eller -hjemlede oppgaver lagt til den eller de som var «prest eller forstander» i et registrert trossamfunn. Hvem som var prest eller forstander i de respektive trossamfunnene, ble registrert hos fylkesmannen (statsforvalteren). Den nye trossamfunnsloven videreførte ikke rollen «prest eller forstander» i registrerte trossamfunn. Forpliktelsene etter loven tilfaller trossamfunnene (og livssynssamfunnene) som sådan, ikke bestemte personer eller funksjoner. Trossamfunnene er følgelig ikke lenger pålagt å opplyse til statsforvalter hvem som er «prest» eller «forstander». Utviklingen har ført til at det ikke lenger er klart hvem som faller inn under betegnelsene «prester eller forstandere [...] og disses hjelpere» i straffeloven § 211. Det blir dermed uklart hvem som er omfattet av taushetsplikten, hvilket er problematisk ved at brudd kan straffes.

Spørsmålet om hvordan reguleringen av taushetsplikten for prester og «forstandere» skal utformes, reiser blant annet grunnleggende spørsmål om, og eventuelt hvorfor, staten skal straffe brudd på taushetsplikt i tros- og livssynssektoren. Departementet mener det er grunn til å vurdere om straff er nødvendig og hensiktsmessig. En opphevelse av taushetsplikten kan derfor være et aktuelt alternativ.

Departementet har gjort en kartlegging som tyder på at det er uvisshet hos tros- og livssynssamfunnene om rekkevidden av dagens taushetspliktsregel. Når tros- og livssynssamfunn legger til grunn at flere personer og roller har taushetsplikt enn det som faktisk er tilfelle, kan det føre til at alvorlige bekymringer for barn ikke blir meldt til barnevernet. Å oppheve den lovpålagte taushetsplikten vil kunne bidra til å skape klarhet om rekkevidden av taushetsplikten og opplysningsretten til barnevernet.

Departementet reiser spørsmål ved om det er hensiktsmessig med én felles regel for en sektor som har blitt så mangfoldig. Det er stor variasjon mellom tros- og livssynssamfunnene. Samfunnene selv vil kunne være godt egnet til å vurdere hvilke persongrupper og hvilke situasjoner som skal være beskyttet av taushetsplikt, ut fra de forskjellige tradisjonene, læregrunnlagene og rolleforventningene de har. I trossamfunn

hvor taushetsplikten står sterkt som del av trosutøvelsen knyttet til betroelser og sjelesorg, legger vi til grunn at straffetrussel ikke er avgjørende for at forventningen om hemmelighold blir respektert. I tros- og livssynssamfunn hvor sjelesorg og lignende ikke er en del av samfunnets lære og praksis, vil det heller ikke være en praksis og forventning knyttet til taushet ved betroelser, og det er ikke gitt at en offentligrettslig bestemmelse om taushetsplikt vil være den beste løsningen. Ved en opphevelse av taushetspliktsregelen vil de tros- og livssynssamfunn hvor taushetsplikt er en del av lære og praksis, kunne utforme interne regler om dette.

Departementets hovedforslag i dette høringsnotatet er å ikke videreføre en lovpålagt regel om taushetsplikt med straffetrussel for prester eller «forstandere». Hovedforslaget innebærer å ta begrepet «prester i Den norske kirke, prester eller forstandere i registrerte trossamfunn» ut av bestemmelsen i straffeloven § 211, og ikke ta inn en spesialbestemmelse om taushetsplikt i trossamfunnsloven. Departementet antar at tros- og livssynssamfunnene selv ved behov vil kunne utforme taushetspliktregler som ivaretar tillitsforholdet og skaper trygge rom for fortrolige samtaler for medlemmene. Opphevelse vil etter vår vurdering ikke svekke muligheten til å utøve tro eller livssyn.

Videreføring av taushetsplikten kan også være et alternativ. Departementet antar at for trossamfunnene og de som betror seg til sjelesørgere mv., vil en videreføring av taushetsplikten være en mindre omfattende endring enn å overlate spørsmålet til interne regler. Departementet skisserer i høringsnotatet ulike alternative utforminger av en taushetspliktsregel i trossamfunnsloven, se punkt 7.12.

Departementet ber om høringsinstansenes begrunnede syn på hvilket alternativ som er ønskelig. Ved ønske om videreføring bes det også om innspill til nærmere utforming av bestemmelsen.

Del II av høringsnotatet gjelder forslag om å omformulere bevisforbudene i straffeprosessloven § 119 første ledd og tvisteloven § 22-5 første ledd. Disse bestemmelsene sier i dag at retten ikke skal ta imot bevis fra blant andre «prester i Den norske kirke, prester eller forstandere i registrerte trossamfunn» om noe som er betrodd dem i deres stilling. Departementet foreslår at bevisforbudene omformuleres slik at de omfatter prester og tilsvarende sjelesørgere i registrerte livssynssamfunn og andre fast organiserte tros- og livssynssamfunn.

Del III av høringsnotatet gjelder forslag til enkelte mindre endringer i gravplassloven og gravplassforskriften for å effektivisere saksbehandlingen for gravplassmyndighetene:

- Mulighet for kommuner og gravplassmyndigheter å stå som ansvarlig for eller fester av en grav, ikke kun fysiske personer
- Klagerett på avgjørelser om frist for gravlegging av urne
- Innsnevring av muligheten til å dispensere fra gravplassforskriften og overføring av myndighet til statsforvalteren
- Mulighet for at enkelte spørsmål i lokale gravplassvedtekter ikke lenger trenger statlig godkjenning

Del I Taushetsplikt

2 Bakgrunn

Taushetsplikten etter straffeloven § 211 omfatter blant annet «prester i Den norske kirke, prester og forstandere i registrerte trossamfunn» og «disses hjelpere». Brudd på bestemmelsen kan straffes med fengsel inntil ett år. Begrunnelsen for den særlig sterke beskyttelsen av taushetsplikten handler om det grunnleggende menneskelige behovet for å ha noen å betro seg til i fortrolighet. Det er en samfunnsmessig verdi at det finnes trygge rom der det vanskeligste mennesket bærer på, kan deles uten frykt for hva som vil skje når man gjør dette. Dette rommet beskyttes av det som blir omtalt som den «profesjonsbestemte taushetsplikten», og som tradisjonelt har vært ansett som en streng taushetsplikt knyttet til rollen som yrkesutøver.¹ Dette rommet har videre blitt beskyttet gjennom den særskilte reguleringen i straffeloven, som altså straffesanksjonerer brudd på den.

I arbeidet med ny trossamfunnslov varslet Barne- og familiedepartementet at det ville foretas en nærmere vurdering av om det bør tas inn en egen bestemmelse om taushetsplikt i trossamfunnsloven, se Prop. 130 L (2018–2019) punkt 21.8. Bakgrunnen for dette var at Straffelovkommisjonen mente straffeloven 1902 § 144, som fastsatte en særskilt taushetsplikt for blant annet prester i Den norske kirke og prester eller forstandere i registrerte trossamfunn, burde oppheves.² Kommisjonen mente at brudd på alle former for lovbestemt taushetsplikt i utgangspunktet bør rammes av samme bestemmelse i straffeloven, og at spørsmålet om hvem som har taushetsplikt og hvilken utstrekning plikten skal ha, bør reguleres andre steder i lovverket.³ I forlengelsen av dette, mente kommisjonen at det burde fremmes forslag til lovbestemmelser i spesiallovgivningen om taushetsplikt for de yrkesgruppene som er nevnt i straffeloven 1902 § 144.

Justisdepartementet var enig med kommisjonen i at det er behov for å regulere taushetsplikten for yrkesgruppene nevnt i § 144, i tråd med strukturen i lovverket ellers, jf. Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) s. 75:

Selv om departementet er enig i at straffeloven 1902 § 144 bør oppheves, kan det først skje etter at de nødvendige endringer i spesiallovgivningen er på plass. Disse endringene lar seg ikke gjøre innenfor rammen av arbeidet med ny straffelov.

---

¹ Taushetsplikten for prester og andre omtales både som den «kallsmessige», «yrkesmessige», «profesjonsbestemte» og «profesjonsbaserte» taushetsplikten. I dette notatet brukes begrepet «profesjonsbestemte».

² Ot.prp. nr. 8 (2007–2008) s. 263. Straffeloven 1902 § 144 lød:

«Prester i statskirken, prester eller forstandere i registrerte trossamfunn, advokater, forsvarere i straffesaker, meklingsmenn i ekteskapsaker, leger, psykologer, apotekere, jordmødre og sykepleiere samt dissers betjenter eller hjelpere, som rettsstridig åpenbarer hemmeligheter, som er dem eller deres foresatte betrodd i stillings medfør, straffes med bøter eller med fengsel inntil 6 måneder.

Offentlig Paatale finder alene Sted efter fornærmedes Begjæring, eller hvor det kræves af almene Hensyn.»

³ Ot.prp. nr. 8 (2007–2008) s. 263.

Justisdepartementet tok kun stilling til plasseringen av de materielle reglene. Bestemmelsen i straffeloven ble etter dette besluttet videreført som § 211 i gjeldende straffelov, men det framkommer i Ot.prp. nr. 8 (2007–2008) at «det tas sikte på at bestemmelsen kan oppheves når de nødvendige endringer i spesiallovgivningen er foretatt».

Taushetsplikts rekkevidde har endret seg gjentatte ganger opp gjennom årene. Etter den tidligere trossamfunnsloven⁴ og kirkeloven⁵ var prester i Den norske kirke og prester og forstandere i øvrige trossamfunn, omfattet av den forvaltningsmessige taushetsplikten, når det kom til «gjeremål som han er pålagt i eller med heimel i lov». Den nye trossamfunnsloven som trådte i kraft 1. januar 2021, videreførte ikke rollen som «prest eller forstander» i registrerte trossamfunn, se Prop. 130 L (2018–2019) punkt 21.7. Dette medførte at prester og «forstandere» ikke lenger har oppgaver regulert i lov. Oppgaver og plikter ble i den nye loven og forskriften i stedet lagt til tros- og livssynssamfunnene som sådan. Dette har også ført til at det ikke lenger er klart hvem som faller inn under betegnelsene «prester eller forstandere [...] og disses hjelpere» i straffeloven § 211. Disse betegnelsene viste til den avgrensede personkretsen som etter den tidligere trossamfunnsloven hadde lovpålagte gjøremål, og som var registrert hos fylkesmannen.

Taushetsplikt ble ikke tematisert i forbindelse med arbeidet med den nye trossamfunnsloven. Temaet ble heller ikke nærmere diskutert av Stålsett-utvalget i NOU 2013:1 *Det livssyns åpne samfunn*. I forarbeidene til trossamfunnsloven, Prop. 130 L (2018–2019) punkt 21.8, ble det imidlertid uttalt at det er

behov for å vurdere nærmere om det bør tas inn en spesialbestemmelse om taushetsplikt i trossamfunnsloven, og hvordan denne i så fall skal utformes. Departementet vil komme tilbake til dette.

I april 2022 sendte en gruppe bestående av representanter fra Pinsebevegelsen, Norges Kristne Råd (NKR), Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL), VAKE kirkelig ressurscenter mot seksuelle overgrep og Stine Sofies Stiftelse, en henvendelse til Barne- og familiedepartementet. Av brevet fremgikk det at gruppen ønsket et møte med statsråden for å diskutere regelverket knyttet til trossamfunns taushetsplikt og hensynet til å ivareta barn og ungdom. I brevet framgår det blant annet:

Vår erfaring er at dagens regelverk forstås og praktiseres ulikt både i og mellom ulike trossamfunn. Prester og forstandere, andre ansatte og frivillige i de ulike trossamfunnene opplever usikkerhet og vanskelige dilemmaer når de mottar opplysninger om barn og unge som er bekymringsfulle [...] Det er bred enighet om at det er behov for en gjennomgang og klargjøring av dagens regelverk. Det er ønskelig med en prosess som er forankret i og som inkluderer ulike trossamfunn.

Representanter fra gruppen møtte statsråden i juni 2022. De har også i etterkant sendt inn redegjørelser knyttet til taushetsplikt, og blant annet reist spørsmålet om hvor langt taushetsplikten i tros- og livssynssamfunn strekker seg. Klarere retningslinjer for rekkevidden av taushetsplikten i tros- og livssynssamfunn ble etterspurt, og det ble stilt

⁴ Lov 13. juni 1969 nr. 26 om trudemssamfunn og ymist anna (trossamfunnsloven) § 26.

⁵ Lov 7. juni 1996 nr. 31 Lov om Den norske kirke (kirkeloven) § 38.

spørsmål ved hvor grensen går for når taushetsplikten opphører, om det på noe tidspunkt oppstår plikt eller rett til å melde fra til barnevernet, og når avvergingsplikten inntreffer.

Som ledd i en bredere kunnskapsinnhenting sendte departementet i februar 2024 et brev til et bredt utvalg av aktører på tros- og livssynsfeltet, hvor erfaringer og kunnskap om temaet ble etterspurt.⁶ En fellesnevner i tilbakemeldingene er at kunnskapen om taushetsplikten og forståelsen av rekkevidden av straffeloven § 211, varierer stort. Mange samfunn legger en for vid forståelse av rekkevidden til bestemmelsen til grunn, noe som medfører at langt flere personer og stillinger forstås å være omfattet av den strenge taushetsplikten i § 211, enn det som faktisk er tilfelle. Departementet mener at dette er et problem. Det fører til at personer som ikke er prester eller forstandere, tror at de er bundet av taushetsplikt, selv om de ikke er det. Dermed er det en fare for at bekymringsmeldinger ikke blir meldt til barnevernet.

3 Gjeldende rett

3.1 Innledning

Taushetsplikten skal beskytte tillitsforholdet mellom sjelesørger og konfident.⁷ Begrepet «konfident» viser til en person som betror seg til en annen, under forutsetning av at den som mottar betroelsen ikke deler informasjonen med noen. Begrunnelsen for den særlig sterke beskyttelsen av taushetsplikten er konfidentens behov for å kunne søke bistand i fortrolighet. Taushetsplikten sikrer at ingen unnlater å oppsøke hjelp av frykt for at personlig informasjon kommer på avveie. Taushetsplikten er derfor helt nødvendig for at hjelp er tilgjengelig for den som trenger det, og er grunnleggende viktig for at konfidenten skal kjenne seg trygg på å gi all informasjon som er nødvendig for at for eksempel en sjelesørger skal kunne gi riktig og nødvendig hjelp og veiledning. Taushetsplikten har på denne måten vært med å verne om disse yrkesgruppene sin funksjon ved at både enkeltindivider, og samfunnet som sådan, har kunnet stole på at opplysninger meddelt dem, blir behandlet fortrolig.

Hansson beskrev i sin lærebok i kirkerett hensynene bak den lovpålagte taushetsplikten slik:

Visse offentlige tjenestemenn og særlig yrkesutøvere (prester, leger, sakførere m. fl.) er pålagt som rettsplikt å bevare taushet om det de i kraft av sin stilling eller sitt yrke får vite om andre mennesker. Lovgrunnen eller motivet for taushetsplikten er at disse særlige yrkesutøvere for å kunne utføre den gjerning samfunnet har overlatt dem, trenger

⁶ Følgende aktører ble spurt: Buddhistforbundet, Den norske kirke, Den katolske kirke, Human-Etisk forbund, Den Evangelisk-Lutherske Frikirke, Det islamske fellesskap Bosnia-Herzegovina, Pinsebevegelsen i Norge, Muslimske dialognettverk, Norges Kristne Råd (NKR) og Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL).

⁷ Om sjelesorg, se blant annet Store Norske Leksikon: «Sjelesorg er omsorg for en persons sjellege vel. Begrepet sjelesorg ble opprinnelig brukt i religiøs sammenheng, men er etter hvert tatt i bruk også i verdslig betydning. [...] Sjelesorg sikter mot å lette følelsesmessig smerte og psykologiske belastninger ved at man lar personen dele sine tanker, lengsler, drømmer, fortvilelse og tvil i en dialog kjennetegnet ved gjensidig respekt med den målsetning å avklare og muliggjøre valg.» Malt, Ulrik: sjelesorg i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 18. mars 2024 fra <https://snl.no/sjelesorg>.

fullstendige og sanne opplysninger om personer eller saker. For å oppnå dette på mest mulig betryggende måte skal den som gir opplysningen, være tilsikret at det han forteller – hva det enn måtte være – blir bevart som en hemmelighet, dersom ikke lov og rett gjør unntak. Taushetsplikten skal verne et nødvendig tillitsforhold mellom enkeltmennesker og tjenestemenn eller yrkesutøvere som er tildelt særlige funksjoner i samfunnet.⁸

Taushetsplikten for prester og «forstandere» fremgår i dag av straffeloven § 211.⁹ Straffetrusselen retter seg mot de nevnte gruppene og deres hjelpere som «uberettiget røper eller unnlater å hindre at andre får adgang eller kjennskap til hemmeligheter som er betrodd dem eller deres foresatte i anledning av stillingen eller oppdraget».

Høyesterett har i Rt. 2010 s. 1638 uttalt følgende om formålet bak taushetsplikten, se avsnitt 33:

Begrunnelsen for taushetsplikten (...) er at folk skal kunne søke profesjonell behandling, hjelp eller råd fra yrkesutøvere som omfattes av bestemmelsen, uten at opplysninger de i den forbindelse gir, skal komme ut eller bli gitt videre (...).

Rettspraksis knyttet til straffeloven § 211 og straffeloven 1902 § 144 er imidlertid begrenset og knytter seg til advokaters taushetsplikt.

Presters profesjonsbestemte taushetsplikt har en lang historie i norsk rett.¹⁰ Etter hvert som andre kirker og trossamfunn utenom Den katolske kirke og Den norske kirke etablerte seg i Norge, har taushetsplikten innenfor disse også blitt sett sammen med taushetsplikten for prester i Den norske kirke.

Taushetspliktens generelle begrunnelse komplementeres av den kirkelige forståelsen av plikten. Begrunnelsen for taushetsplikten strekker seg for flere kirkesamfunn langt tilbake i tid, og må forstås som en del av trosutøvelsen som knytter seg særlig an til skriftemål og sjelesorg.¹¹ Om den spesielle teologiske begrunnelsen for taushetsplikten, skriver Leer-Salvesen og Andreassen at:

Det er særlig ett motiv som kan komplettere den sekulære forståelsen av taushetsplikten, og det er forståelsen av at presten i sjelesorg fungerer som Kristi representant og som Kristi øyne og ører [...] Konsekvensen av denne forståelsen er at det som sies i sjelesorg eller skriftemål, skal være mellom den enkelte og Kristus.¹²

Presters og andre sjelesørgeres utøvelse av taushetsplikt anses som en del av trosutøvelsen og vil kunne være vernet av Grunnloven § 16 om rett til fri religionsutøvelse og § 102 om

⁸ Kristian Hansson. *Norsk kirkerett*, 2. utgave 1957. Side 80-81

⁹ Prester i Den norske kirke hadde også forvaltningsmessig taushetsplikt fram til prestene ikke lenger var ansatt i staten og den nye trossamfunnsloven trådte i kraft 1. januar 2021.

¹⁰ Se Kong Christian Den Femtis Norske Lov, Anden Bog, 5 Cap. 19 Art. NL 2-5-19, fra 1687: «Præsten maa ikke [...] aabenbare hvad nogen for hannem i lønligt Skriftemaal bekient haver, med mindre det kunde angaa noget Forræderj, eller Ulykke, som ved Præstens Aabenbarelse kunde forrekommis; Og dog bør dens Navn, som det bekient haver, saa vit mueligt er, at fortiis.» Bestemmelsen er nå opphevet.

¹¹ I Den svenske kyrkans utredning om taushetsplikt fra 2010 – «Ett skyddat rum» – formuleres det blant annet slik på side 52: «Pastors tystnadsplikt finns till för att täcka över andras synd, problem och smärta, eftersom et samhälle inte kan existera om alla vet allt om alla. Det er endast Gud som mäktar med att ha kunskap om allt. Tystnadsplikten är också ett värn för den enskilde mot det förakt som kan uttryckas från andra människor om de känner till vad som har bekänts»

¹² Kjartan Leer-Salvesen og Pål Morten Andreassen. 2017. «Taushetsplikt, meldeplikt og avvergeplikt for sjelesørgerer i Den norske kirke». Tidsskrift for Sjelesorg 3–4, 2017.

rett til respekt for privatliv, familieliv og kommunikasjon. Taushetsplikten vil også kunne være beskyttet av EMK artikkel 8 om retten til privatliv og artikkel 9, om retten til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet, og videre FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 17 om vern mot vilkårlige eller ulovlige inngrep i privat- eller familieliv, hjem og korrespondanse, samt artikkel 18 om religionsfrihet.

Straffeprosessloven § 119 og tvisteloven § 22-5 oppstiller forbud mot at disse rollenes taushetsplikt blir krenket gjennom parts- og vitneavhør i forbindelse med rettsprosesser. Bevisforbudet illustrerer det særskilte vernet taushetsplikten har for bestemte yrkesgrupper, slik som disse. Bevisforbudet i straffeprosessloven § 119 begrenser også hvilke opplysninger påtalemyndigheten kan få tilgang til, slik som forbudet i § 204 mot beslag i materiale som inneholder slike opplysninger. Se for øvrig forslag til visse endringer i bevisforbudsreglene i del II nedenfor.

3.1.1 Andre lovendringsprosesser

I den nye advokatloven vil taushetsplikt reguleres i § 32 og § 33. Når denne loven trer i kraft, vil dermed «advokater, forsvarere i straffesaker» tas ut av straffeloven § 211.

3.2 Personer omfattet av taushetsplikten

Etter straffeloven § 211 omfatter taushetsplikten alle «prester i Den norske kirke, prester eller forstandere i registrerte trossamfunn (...) og disses hjelpere».

3.2.1 «prester i Den norske kirke»

Blant de som var omfattet av profesjonsbestemt taushetsplikt i straffeloven 1902 § 144, var «Prester i statskirken». Denne ordlyden ble videreført i strl. 2005 § 211 og senere endret til «prester i Den norske kirke» i 2018. Bakgrunnen for endringen var at det var bedre å bruke «Den norske kirke» etter de ble et eget rettssubjekt, men i realiteten innebærer dette ingen endring i hvem som er omfattet av bestemmelsen. At bestemmelsen spesifikt nevner «prester i Den norske kirke» knytter seg til særstillingen Den norske kirke (Dnk) tradisjonelt har hatt i Norge, og det faktum at Dnk ikke er et «registrert trossamfunn». Taushetsplikten omfatter alle som er ordinert til prest i Dnk, og gjelder følgelig for prester, kapellaner, proster og biskoper og lignende. Taushetsplikten gjelder uavhengig av ansettelsesforhold.

3.2.2 «prester eller forstandere»

Når det gjelder øvrige «prester eller forstandere», er det en forutsetning at disse tilhører sammenslutninger som er «registrerte trossamfunn». At trossamfunnet må være «registrert», er en henvisning til trossamfunnsloven § 4 og trossamfunnsforskriften kapittel 2, som angir kravene til registrering som trossamfunn.

Den tidligere trossamfunnsloven (lov om trdomssamfunn og ymist anna fra 1969) § 14 tredje ledd definerte «prest eller forstander» slik:

Med prest eller forstandar i registerført samfunn er i denne lova meint den eller dei som har lovsette gjeremål i trudomssamfunnet.

For å kunne bli og forbli registrert etter den tidlige trossamfunnsloven var det et absolutt vilkår at trossamfunnet hadde minst én prest eller forstander som var godkjent av statsforvalter. De lovpålagte eller -hjemlede gjøremålene som lå til den godkjente presten/forstanderen, var å behandle, registrere og attestere inn- og utmeldinger og føre medlemsregisteret, jf. den tidligere trossamfunnsloven § 9 og forskrift om trossamfunn § 11, og å være vigslar dersom trossamfunnet hadde et godkjent vigselsserital. Godkjente prester/forstandere sto under samme ansvar som ansatte i statens eller en kommunes tjeneste når det gjaldt gjøremål han var pålagt i eller med hjemmel i lov, jf. den tidligere trossamfunnsloven § 26.

For å kunne bli godkjent som prest/forstander måtte vedkommende

- være medlem i trossamfunnet og ikke samtidig prest/forstander i et annet trossamfunn, jf. loven § 8
- leve et hederlig liv og ha evne til å utføre sine forpliktelser etter loven, jf. loven § 24 første ledd
- være mellom 23 og 75 år, jf. loven § 24 første ledd
- ha tilstrekkelig kjennskap til det norske samfunn og tilstrekkelige kunnskaper i norsk språk til å kunne utføre lovpålagte oppgaver, jf. forskriften § 2 syvende ledd

Trossamfunnene valgte selv hvem de ville ha som prest/forstander. Det var ikke et krav at personen som skulle godkjennes, var en religiøs leder og/eller utførte sjelesorg eller andre oppgaver knyttet til trosutøvelsen i trossamfunnet. Vedkommende måtte avgi en erklæring om at hen skulle «gjera samvitsfullt alle gjeremål som er lagde til tenesta i eller med heimel i lov». Fant statsforvalter at hen oppfylte kravene (og det ikke var grunn til å nekte godkjenning på grunn av antallet prester/forstandere trossamfunnet allerede hadde fått godkjent), ble det utstedt en attest om at erklæringen var godtatt. Presten/forstanderen var dermed godkjent av statsforvalter.

Statsforvalter førte tilsyn med at prest/forstander utførte de lovpålagte og -hjemlede gjøremålene på forsvarlig vis, jf. den tidligere trossamfunnsloven § 17 andre ledd. Forsømte vedkommende gjøremålene, skulle statsforvalter gi en skriftlig advarsel og varsle trossamfunnets styre. Dersom det ikke ble slutt på forsømmelsene eller disse var en svært alvorlig karakter, kunne statsforvalter frata vedkommende retten til å gjøre forstandertjeneste, jf. loven § 27. Det samme gjaldt dersom vilkårene for å være prest/forstander falt bort på annen måte.

Statsforvalter kunne også fatte vedtak om frata et trossamfunn registreringen dersom det ikke lenger oppfylte registreringsvilkårene eller forsømte lovbestemte gjøremål, jf. loven § 21. I så fall mistet trossamfunnets prester eller forstandere samtidig sin status som «prest eller forstander i registrert trossamfunn».

Den tidligere straffeloven § 144, som § 211 er en videreføring av, henviste også til definisjonen i den tidligere trossamfunnsloven § 14 tredje ledd. Den nye trossamfunnsloven videreførte som nevnt ikke rollen som «prest eller forstander» i registrerte trossamfunn. Forpliktelsene etter loven er nå lagt til tros- og

livssynssamfunnene som sådan, ikke til en utpekt rolleinnehaver. Dette har ført til at det ikke lenger er klart hvem som faller inn under betegnelsen «prester eller forstandere i registrerte trossamfunn» i straffeloven § 211. I omtale av gjeldende rett nedenfor vil begrepet forstander være satt i hermetegn siden denne rollen/funksjonen ikke lenger finnes i trossamfunnsloven. Hvem som var eller hadde vært godkjente prester/forstandere da den tidligere trossamfunnsloven ble opphevet 1. januar 2021, hersker det ikke usikkerhet om. Disse er utvilsomt omfattet av taushetsplikten etter straffeloven § 211 når det gjelder betrouelser de mottok mens de var en godkjent prest/forstander i et registrert trossamfunn. Hvorvidt taushetsplikten gjelder for eventuelle betrouelser mottatt etter 1. januar 2021, er mer uklart.

Departementet skrev slik i Prop. 130 L (2018–2019), punkt 21.7 om dette:

Da gjenstår spørsmålet om hvem som forstås som «prester eller forstandere i registrerte trossamfunn» i medhold av annen lovgivning. I den grad registreringer i et trossamfunn tidligere har gitt veiledning om hvem som er forpliktet, antar departementet at det samme kan legges til grunn fortsatt, basert på informasjon om tidligere registrering [...].

Forarbeidene til trossamfunnsloven kaster ikke lys over hvem betegnelsene «prester eller forstandere» i straffeloven § 211 refererer til lenger. Etter at den nye trossamfunnsloven trådte i kraft peker ikke begrepene i § 211 lenger på en klart avgrenset personkrets. Hvem som nå er omfattet av begrepene, er heller ikke avklart i rettspraksis. Det er lite juridisk teori om dette. Departementet mener at personkretsen som nå faktisk skal anses å være omfattet av § 211 fremstår som usikker, og mener derfor rettstilstanden i dag er uklar. Dette er et problem, se også omtale om krav til presisjon i lovtekst i punkt 7.1.1.

3.2.3 «disses hjelpere»

Etter straffeloven § 211 er også de nevnte yrkesgruppene «hjelpere» underlagt den samme straffesanksjonerte taushetsplikten. Her siktes det til personer som yter bistand til personer med et slikt yrke som det er vist til i § 211. For å bli regnet som hjelper kreves det ikke en formalisert tilknytning eller et bestemt ansettelsesforhold. Det er tilstrekkelig at presten eksempelvis har bedt om bistand i en eller flere saker der presten selv ville vært underlagt taushetsplikt etter bestemmelsen i straffeloven.

3.2.4 Avgrensninger

Personkretsen som har taushetsplikt etter gjeldende rett, er altså prester i Den norske kirke og prester eller «forstandere» i «registrerte trossamfunn». Bestemmelsen gjelder dermed ikke for tilsvarende yrkesgrupper eller roller i trossamfunn som ikke er *registrert*, og den gjelder heller ikke for registrerte *livssynssamfunn*.

Taushetsplikten etter straffeloven § 211 omfatter ikke tredjeparter som får kunnskap om opplysninger underlagt taushetsplikt.

Taushetsplikten er i utgangspunktet tidsubestemt. Det betyr at presters eller «forstanderes» taushetsplikt varer livet ut, og naturligvis dermed også selv om

vedkommende har sluttet i arbeidet som utløste taushetsplikten. Taushetsplikten gjelder også selv om den som har krav på hemmelighold er død.

3.2.5 Virksomhet omfattet av taushetsplikten

Det følger av straffeloven § 211 at taushetsplikten gjelder hemmeligheter som er betrodd vedkommende «i anledning av stillingen eller oppdraget».

Ut fra lovens ordlyd kan det synes naturlig å tegne opp et skille mellom betroelser som blir gitt yrkesutøveren gjennom stillingen som prest e.l., og betroelser man får del i utenom sin stilling, for eksempel på fritiden. Rettspraksis viser imidlertid at dette skillet mellom jobb fritid ikke får betydning dersom det kan sannsynliggjøres at yrkesutøveren får en betroelse som følge av en rolleforventning, jf. Rt. 1989 s. 1363 på s. 1365.

For prester og andre yrkesgrupper som tradisjonelt har vært underlagt profesjonsbestemt taushetsplikt, vil det kunne være krevende å sette et skille mellom når man er i rollen som privatperson eller yrkesutøver. Selve kalls-begrepet peker på en forståelse av en yrkesrolle som er noe større eller annerledes enn en «vanlig» jobb. Rammene for disse yrkene har historisk sett gått ut over rammene for de som har andre yrker, blant annet når det kommer til skille mellom arbeid og fritid. Sett i lys av dette, og den rolleforventningen som kan følge disse yrkesutøverne, er det mye som taler for at personlige opplysninger disse personene får gjennom sin tjeneste, uavhengig av om de er «på jobb» eller ikke, ofte er gitt ut fra en forventning om hemmelighold.

3.3 Opplysninger omfattet av taushetsplikten

3.3.1 «hemmeligheter»

Taushetsplikten i straffeloven § 211 gjelder «hemmeligheter» som er betrodd til de nevnte yrkesgruppene eller personene. Ordet «hemmeligheter» peker mot opplysninger som er skjult, som ingen, eller få andre, enn den berørte part kjenner innholdet av. Begrepet «hemmelighet» brukes i dagligtalen om opplysninger som bare er kjent av et fåtall personer og som i alle fall ikke er allment kjent. Opplysningene må også være av en slik karakter at de forventes å bli holdt skjult for andre. Begrepet må forstås i tråd med formålene og hensynet bak taushetsplikten. Det vil derfor være sentralt om konfidenten vil ha en berettiget forventning om at opplysningene betraktes som konfidensielle. Konfidenten behøver imidlertid ikke å ytre et eksplisitt ønske om hemmelighold, for at opplysningen skal anses som en hemmelighet.

3.3.2 «betrodd»

Taushetsplikten gjelder det som er «betrodd» prester eller «forstandere» i anledning av stillingen. Etter ordlyden omfatter dette primært opplysninger som en person aktivt meddeler den aktuelle yrkesutøveren. For prester og «forstandere» vil taushetsplikten særlig knytte seg til opplysninger som er «betrodd» i situasjoner som sjelesorg og skriftemål.

I rettspraksis er betroelsesbegrepet tolket videre enn hva som følger av en ordinær språklig forståelse. Ikke bare vil det som en person aktivt meddeler den aktuelle yrkesutøveren, være omfattet av taushetsplikten, men også andre personlige opplysninger som yrkesutøveren har fått kjennskap til gjennom sin tjeneste, og omstendighetene rundt disse, vil være omfattet. I Rt. 2006 s. 1071 avsnitt 21–22, sluttet Høyesterett seg til følgende uttalelse fra Skoghøy i boka *Tvistemål* (2001) om hva som skal anses som «betrodd»:

opplysninger som er «betrodd» en lege, en prest, en advokat mv., kan ikke bare anses det som er blitt fortalt for vedkommende, men også det som fremgår av overleverte eller innhentede dokumenter, av det at vedkommende yrkesutøver er blitt kontaktet, og av situasjonen for øvrig. Dette må bl.a. innebære at taushetsplikten også må omfatte om yrkesutøveren har hatt en bestemt person som pasient eller klient. Også opplysninger som yrkesutøveren i anledning av oppdraget har innhentet fra tredjemann, må anses omfattet av taushetsplikten.

3.4 Betydningen av samtykke

Taushetsplikten gjelder ikke dersom den som har krav på hemmelighold, samtykker i at hemmeligheten åpenbares. At samtykke opphever taushetsplikten, følger av vilkåret «uberettiget» i straffeloven § 211. Av bevisforbudsreglene i straffeprosessloven § 119 og tvisteloven § 22-5 fremgår det videre at forklaring kan gis og bevis føres dersom den som har krav på hemmelighold, samtykker.

Presten eller «forstanderen» er ansvarlig for at samtykket er tilstrekkelig klart og presist, slik at det er tydelig at den som har rett på fortrolighet har ment å gi avkall på denne retten. Det gjelder imidlertid ikke noe formkrav til samtykket, som vil si at et samtykke kan gis skriftlig eller muntlig, uttrykkelig eller stilltiende.¹³ Det kan være krevende å dokumentere et stilltiende samtykke eller forsikre seg om at rekkevidden av samtykket er fullt ut forstått.

3.5 Straff

Brudd på taushetsplikten for prester og «forstandere» straffes etter straffeloven § 211 med bot eller fengsel i inntil 1 år.¹⁴ Straff kan bare idømmes når bruddet har vært «uberettiget». Denne reservasjonen må ses i lys av forarbeidenes uttalelser om bruk av rettsstridsreservasjoner. I Ot.prp. nr. 8 (2007–2008) punkt 2.3.8 heter det:

Selv om et av siktemålene med ny straffelov er å bidra til en språklig fornying og klargjøring, er det ikke til å unngå at også enkelte av straffebestemmelsene i straffeloven 2005 vil inneholde formuleringer som er vage, og som rekker lenger enn det har vært meningen å kriminalisere. Det vil også som før være nødvendig å ta inn henvisninger i straffeloven til andre, supplerende rettsregler som må tas i betraktning når det skal avgjøres

¹³ Se Linda Göning, Erling Johannes Husabø og Jørn Jacobsen, *Frihet, forbrytelse og straff*, Bergen 2019, s. 215.

¹⁴ Etter eldre rett var sanksjonen ved brudd på taushetsplikt at presten mistet jobben, se Norske Lov 2-5-19. Den gang prester og tilsvarende hadde offentlige oppgaver og var omfattet av lovbestemt taushetsplikt kunne de straffes etter straffeloven § 209.

om en handling rammes av et straffebud. Dette aktualiserer spørsmålet om lovteksten i slike tilfeller bør signalisere at det kan være grunnlag for en innskrenkende fortolkning. Det kan gjøres ved å fremheve uttrykkelig i lovteksten at atferden må være rettsstridig eller ulovlig. [...] I noen få straffebud er det behov for en noe bredere henvisning enn det som naturlig følger av ordet «ulovlig». For eksempel kan det være behov for å la straffansvaret kun gjelde for handlinger som er i strid med privatrettslige avtaler eller instruksjer, og på noen områder kan det være aktuelt å vise til andre normer enn rettsregler, som for eksempel hva som regnes som akseptabel atferd på et bestemt livsområde. I slike tilfeller nyttes reservasjonene «uberettiget» [...].

Straffebudet rammer både aktive brudd på taushetsplikten; at vedkommende avslører eller gjør en hemmelighet kjent for andre, og unnlater; som fører til at tilsvarende hemmeligheter kommer på avveie.

Den som gjennom å spre betroelser mv. offentlig og dermed krenker privatlivets fred, kan straffes etter straffeloven § 267.

3.6 Unntak fra taushetsplikten

Det eksisterer flere begrensninger i taushetsplikten prester og «forstandere» har etter straffeloven § 211. Disse begrensningene er begrunnet i at noen samfunnsinteresser veier tyngre enn konfidentens behov for at opplysningene ikke spres. Departementet anser avvergingsplikten som det mest aktuelle unntaket i denne sammenheng, selv om også nødrettsbetraktninger vil kunne være aktuelt. I det følgende beskrives forholdet mellom avvergingsplikt, taushetsplikt, opplysningsplikt og opplysningsrett nærmere.

3.6.1 Samtykke

Ved vurderingen av om det foreligger brudd på taushetsplikten, er det et vilkår at meddelelsen av en hemmelighet, eller unnlatelsen av å hindre andres adgang eller kjennskap til hemmeligheten, er «uberettiget». Som beskrevet ovenfor innebærer dette at samtykke kan sette taushetsplikten til side.

3.6.2 Plikt til å hjelpe en person i nød og avverge ulykke

Alle personer har i utgangspunktet plikt til å hjelpe andre, der man har mulighet til det, og noen er i åpenbar fare for å miste livet eller bli påført betydelig skade på kropp eller helse. Dette gjelder også selv om man har taushetsplikt. En slik plikt til å hjelpe en person i nød og å avverge ulykke følger av straffeloven § 287. Bestemmelsens første ledd bokstav a lyder slik:

Med bot eller fengsel inntil 6 måneder straffes den som unnlater

- a. etter evne å hjelpe en person som er i åpenbar fare for å miste livet eller bli påført betydelig skade på kropp eller helse.

Etter bokstav b følger det også en plikt til:

- b. ved anmeldelse eller på annen måte etter evne å avverge brann, oversvømmelse, sprengning eller lignende ulykke som medfører fare for menneskeliv eller betydelig skade på kropp og helse.

Av bestemmelsens andre ledd følger det at denne plikten bare gjelder dersom den kan gjennomføres «uten å utsette seg selv eller andre for særlig fare eller oppofrelse.»

3.6.3 Plikt til å avverge uriktig tiltale eller domfellelse

Etter straffeloven § 226 følger det en plikt for alle personer til å opplyse om at en person er uriktig tiltalt eller domfelt, dersom man besitter kunnskap om at personen er uskyldig. Plikten gjelder for tilfeller som kan medføre fengsel i mer enn ett år. Straffeloven § 226 lyder:

Med bot eller fengsel inntil 1 år straffes den som unnlater å opplyse om omstendigheter som godtgjør at en som er tiltalt eller domfelt for en straffbar handling som kan medføre fengsel i mer enn 1 år, er uskyldig. Opplysningsplikten gjelder uten hensyn til taushetsplikt.

Straff etter første ledd kommer ikke til anvendelse på den som ikke kunne fortelle sannheten uten å utsette seg selv eller noen av sine nærmeste eller noen uskyldige for straff, fare for vesentlig tap av sosialt omdømme eller vesentlig velferdstap av annen art.

Som det følger av første ledd annen setning er det uttrykkelig slått fast plikten til å avverge uriktig tiltale eller domfellelse gjelder uten hensyn til taushetsplikt.

3.6.4 Nødrett og nødverge

Taushetsplikt kan bli satt til side etter reglene om nødrett og nødverge (straffeloven §§ 17 og 18).¹⁵ Etter straffeloven § 17 vil en ellers straffbar handling være lovlig når:

- a. den blir foretatt for å redde liv, helse, eiendom eller en annen interesse fra en fare for skade som ikke kan avverges på annen rimelig måte, og
- b. denne skaderisikoen er langt større enn skaderisikoen ved handlingen.

Brudd på taushetsplikten, som ellers ville kunne bli ansett som lovbrudd, vil ut fra en konkret interesseavveining kunne bli ansett som lovlig og berettiget. Departementet viser her til [Lovavdelingens uttalelse av 5. oktober 2010](#), hvor forholdet mellom taushetsplikt og nødrett drøftes:

Men som det fremgår ovenfor vil avvergingsplikten etter straffeloven 1902 § 139 medføre en plikt til å videreformidle opplysninger der det er sannsynlig at alvorlige straffbare handlinger vil bli begått i nær fremtid. Nødrettsbetraktninger vil dermed kun aktualiseres på "restområdet" hvor det ikke foreligger avvergingsplikt etter § 139. For eksempel må det antas at adekvat videreformidling av opplysninger er rettmessig ut fra nødrettsbetraktninger i tilfelle av akutte selvmordssituasjoner og tilfeller av alvorlig omsorgssvikt overfor barn.

Departementet legger til grunn at nødrettsbetraktninger vil kunne sette til side taushetsplikten også for prester og «forstandere». Dette vil basere seg på en konkret vurdering av nødvendighetsgraden gjennom en avveining av relevante hensyn.

Departementet går ikke nærmere inn på grensenene for dette her.

Av straffeloven § 18 følger det at en straffbar handling vil være lovlig når den:

- a. blir foretatt for å avverge et ulovlig angrep,

¹⁵ Morten Holmboe, Tale eller tie: Om plikt til å avverge alvorlige lovbrudd og uriktige domfellelser. Gyldendal 2017, s. 121.

- b. ikke går lenger enn nødvendig, og
- c. ikke går åpenbart ut over hva som er forsvarlig under hensyn til hvor farlig angrepet er, hva slags interesse som angrepet krenker, og angriperens skyld

Om skillet mellom nødrett og nødverge skriver Holmboe:¹⁶

Nødverge er det dersom det er konfidenten som planlegger å gå begå lovbruddet. Nødrett er det hvis konfidenten betror seg om andres planer, ikke sine egne.

3.6.5 Avvergingsplikten

Bestemmelsen i § 196 gir en plikt til å avverge bestemte straffbare forhold og retter seg mot alle, også prester og «forstandere». Taushetsplikten etter § 211 viker for avvergingsplikten.

Straffeloven § 196 første ledd lyder:

Med bot eller fengsel inntil 1 år straffes den som unnlater gjennom anmeldelse eller på annen måte å søke å avverge et lovbrudd eller følgene av det, på et tidspunkt da dette fortsatt er mulig, og det fremstår som sikkert eller mest sannsynlig at lovbruddet er eller vil bli begått. Avvergingsplikten gjelder uten hensyn til taushetsplikt og gjelder lovbrudd som nevnt i [52 paragrafhenvvisninger]

Straffeloven § 196 første ledd bokstav a til c angir en uttømmende oppregning av hvilke straffbare handlinger avvergingsplikten omfatter. Plikten gjelder eksempelvis ved følgende lovbrudd: deltakelse mv. i voldelig sammenslutning med politiske mål (§ 129), terrorhandlinger og terrorforbund (§§ 131 og 133), tvangsekteskap og ekteskap med noen under 16 år (§§ 253 og 262), grov frihetsberøvelse og grov menneskehandel (§§ 255 og 258), grov kroppsskade (§ 274), voldtekt (§ 291), drap (§ 275), mishandling i nære relasjoner (§ 282), kjønnslemlestelse (§ 284) og seksuelle overgrep mot barn (§§ 299 og 303).

Spesialmerknadene til § 196 beskriver flere av straffebudene i oppregningen som straffebud med sterkt vurderingspregete vilkår og at det kan være vanskelig å avgjøre om gjerningsbeskrivelsen i det aktuelle straffebudet er oppfylt, se Prop. 66 L (2019–2020) s. 157–158. Det framgår videre av merknadene at avvergingsplikten

etter omstendighetene [legger] en nokså inngripende handleplikt på enkeltindividet. Det må være tilstrekkelig å foreta en forstandig vurdering av om vilkårene er oppfylt. Sentralt i vurderingen bør være om situasjonen var slik at det for en alminnelig borger, ut fra en etisk vurdering, ville være naturlig å forsøke å avverge den.

Bestemmelsen gir plikt til å «søke å avverge». I dette ligger at det ikke er tale om en plikt til faktisk å avverge et lovbrudd eller dets følger, men til å forsøke å avverge. Den som har foretatt en relevant avvergingshandling, men ikke lykkes i å avverge handlingen, vil derfor ikke straffes etter bestemmelsen. I HR-2017-824-A, avsnitt 12–13, uttalte Høyesterett at

[d]et som må være mulig på tidspunktet for handlingen, er å søke å avverge følgen. Dette innebærer at det ikke inntreer noen handleplikt dersom følgen allerede er inntrådt eller er

¹⁶ Ibid., s. 123

uunngåelig. (...) At det endelige utfallet er usikkert, hindrer imidlertid ikke at det er mulig å søke å avverge følgen. Det må (...) innebære at handleplikten etter bestemmelsen inntre selv om det skulle være en betydelig mulighet for at forsøk på å avverge følgene ikke skulle føre frem.

Det som skal søkes avverget er «et lovbrudd eller følgene av det». Ved det første alternativet er det selve gjennomføringen av lovbruddet avvergingshandlingen er rettet mot. Det andre alternativet gjelder tilfeller der lovbruddet allerede er begått, men hvor alle følgene av det ennå ikke har inntre. Avvergingsplikten vil da bestå i å forsøke å forhindre ytterligere følger av lovbruddet.

Avvergingsplikten kan etterleves «gjennom anmeldelse eller på annen måte». I Ot.prp. nr. 8 (2007–2008) s. 349 uttales det at «[d]en viktigste og mest praktiske avvergingshandlingen vil være å anmelde forholdet. Men etter omstendighetene kan det foreligge en plikt til å søke å avverge handlingen og/eller dens følger på en annen måte».

Selv om den mest aktuelle avvergingshandlingen vil være å anmelde et forhold til politiet, kan plikten innebære at man må foreta andre handlinger. I noen tilfeller kan det å sende en bekymringsmelding til den kommunale barnevernstjenesten være en annen måte å oppfylle avvergingsplikten på. Det kan også være aktuelt at privatpersoner selv foretar fysiske avvergingshandlinger, dersom det er klart at politiet ikke vil rekke å gripe inn og vedkommende ikke utsetter seg selv eller andre for spesiell risiko.

Dersom avvergingsplikten skal inntre, må det framstå som «sikkert eller mest sannsynlig at handlingen er eller vil bli begått». Det er tilstrekkelig med sannsynlighetsovervekt, som vil si at det må være mer sannsynlig at handlingen vil skje enn at den ikke vil skje. Det avgjørende vil være hvordan situasjonen ble opplevd av den personen som hadde handleplikt.

Avvergingsplikten forutsetter at man befinner seg på et stadium da det «fortsatt er mulig» å forhindre den straffbare handlingen eller følgene av den. I sin kommentarutgave til straffeloven beskriver Matningsdal vilkåret som at vedkommende må ha den nødvendige kunnskapen tilstrekkelig tidlig, og det må være praktisk mulig å gjennomføre avvergingshandlingen før lovbruddet utføres eller følgene av det inntre.¹⁷ Vilkåret viser at § 196 ikke medfører noen plikt til å anmelde lovbrudd som allerede er begått, og det ikke lenger er noen følge å forebygge.

Andre, tredje og fjerde ledd i strl. § 196 inneholder unntak fra avvergingsplikten. Etter § 196 andre ledd første punktum gjelder ikke avvergingsplikten ved overtredelse av strl. §§ 312 (incest) og 314 (seksuell omgang med andre nærstående) dersom fornærmede er over 16 år. Andre ledd andre punktum fastsetter videre at avvergingsplikten ikke gjelder ved overtredelse av strl. § 299 (voldtekt av barn under 14 år) og § 303 (grov seksuell omgang mv. med barn mellom 14 og 16 år) dersom vilkårene i § 308 om omtrent jevnbyrdighet i alder og utvikling er oppfylt.

---

¹⁷ Magnus Matningsdal, *Straffeloven: lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff: alminnelige bestemmelser: kommentarutgave*, Oslo 2015, til strl. § 196.

Etter straffeloven § 196 tredje ledd bokstav a vil straffansvar for brudd på avvergingsplikten bare inntre dersom handlingen det er tale om å avverge har passert grensen for straffbart forsøk. Det betyr at avvergingsplikten kan inntre *før* gjerningspersonen trer over forsøksgrensen, men straffansvar for brudd på avvergingsplikten først inntre når gjerningspersonen har overskredet forsøksgrensen.

Tredje ledd bokstav b fastsetter at brudd på avvergingsplikten heller ikke straffes når «plikten ikke kunne oppfylles uten å utsette ham selv, hans nærmeste eller noen uskyldig for siktelse eller tiltale eller fare for liv, helse eller velferd». Man har altså ikke plikt til å avverge et lovbrudd uten hensyn til konsekvensene for en selv. Det blir en konkret vurdering av sannsynligheten for og alvorret i eventuell egen skade holdt opp mot den straffbare handlingens skadepotensial. Hvor sannsynlig det er at avvergingshandlingen vil lykkes, blir også et moment i vurderingen. Etter § 196 fjerde ledd gjelder imidlertid ikke tredje ledd bokstav b «dersom fornærmede er mindreårig og den som unnlater å avverge er barnets forelder, steforelder, fosterforelder eller en annen som har daglig omsorg for barnet».

3.6.6 Om forholdet mellom avvergingsplikt, taushetsplikt, opplysningsplikt og opplysningsrett

Tilbakemeldingene departementet har fått fra tros- og livssynssamfunn og deres organisasjoner, er at det blant annet hersker usikkerhet rundt omfanget av taushetsplikten, når avvergingsplikten inntre, og når man eventuelt har rett eller plikt til å melde fra om bekymringer til barnevernet. Det kan synes som innholdet i de forskjellige pliktene også fremstår som uklare for mange samfunn.

Taushetsplikt er en plikt til å hindre at visse opplysninger, herunder opplysninger om noens personlige forhold, blir kjent for uvedkommende. Taushetsplikt innebærer dermed et forbud mot å videreformidle slike opplysninger til andre personer, instanser og tjenester. Det er to hovedformer for taushetsplikt; forvaltningsmessig taushetsplikt og profesjonsbestemt taushetsplikt.

Den forvaltningsmessige taushetsplikten er en generell taushetsplikt som gjelder for alle som arbeider for offentlige forvaltningsorganer og den følger av forvaltningsloven §§ 13 flg.

Den profesjonsbestemte taushetsplikten, også kalt den yrkesmessige taushetsplikten, er en spesiell taushetsplikt for visse yrkesutøvere, herunder helsepersonell og personell ved familievernkontorene. Den profesjonsbestemte taushetsplikten følger av bestemmelser i særlovene, blant annet av helsepersonelloven §§ 21 flg.

Opplysningsrett innebærer at den som sitter med opplysninger kan velge mellom å gi opplysninger videre eller å la det være. Den som sitter med opplysningene har dermed adgang til, men ikke plikt til å videreformidle opplysninger. Formidling av opplysninger innenfor rammene av opplysningsrett er således ikke brudd på taushetsplikt.

Opplysningsplikt er en lovfestet plikt til å gi opplysninger som ellers er underlagt lovbestemt taushetsplikt. Den som sitter med opplysningene kan altså ikke velge om

opplysningene skal formidles videre eller ikke. Opplysningsplikt setter dermed den lovbestemte taushetsplikten til side. Formidling av opplysninger som følger av opplysningsplikt er således ikke brudd på taushetsplikt. Opplysningsplikten til barnevernet omfatter både meldeplikten til den kommunale barnevernstjenesten etter barnevernsloven § 13-2 og plikten til å gi opplysninger etter pålegg fra barnevernet (inkludert også statlige barnevernsmyndigheter) etter § 13-4.

Bestemmelsene som regulerer taushetsplikt, avvergingsplikt opplysningsrett og opplysningsplikt bygger på avveininger av ulike hensyn. Disse hensynene kan til dels være motstridende, og regelsettene kan være utfordrende å navigere i.

Straffeloven § 209 er lovens hovedbestemmelse om straff for brudd på taushetsplikt, og fastsetter at:

Med bot eller fengsel inntil 1 år straffes den som krenker taushetsplikt som han eller hun har i henhold til lovbestemmelse eller forskrift, eller utnytter en opplysning han eller hun har taushetsplikt om med forsett om å skaffe seg eller andre en uberettiget vinning.

Straffebudet er utformet slik at brudd på alle former for lovbestemt taushetsplikt rammes av bestemmelsen. Overtredelse av lovbestemt taushetsplikt i spesiallover rammes av straffebudet, med mindre den motsatte løsningen følger av vedkommende lov som oppstiller taushetsplikten, jf. Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) kap. 2.19.5.1 s. 74–75. Straffebudet rammer brudd på både lovfestet forvaltningsmessig og yrkesmessig taushetsplikt. Det er ikke en betingelse for straffansvar at bestemmelser om taushetsplikt i spesiallovgivningen inneholder en henvisning til § 209.

Straffeloven § 210 gjelder grove brudd på taushetsplikten. Bestemmelsens andre ledd angir momenter det særlig skal legges vekt på ved vurderingen av om overtredelsen er grov. Til forskjell fra strl. § 209 første ledd, som har en strafferamme på 1 år, kan grove tilfeller av brudd på taushetsplikten straffes med fengsel i inntil 3 år.

En forutsetning for straff etter strl. §§ 209 og 210 er at taushetsplikten følger av «lovbestemmelse eller forskrift», eller av «gyldig instruks for tjeneste eller arbeid for statlig eller kommunalt organ», jf. § 209 første og annet ledd.

3.6.6.1 Hvem omfattes av opplysningsplikten?

Flere yrkesgrupper har lovpålagt taushetsplikt som følger av bestemmelser i særlovene. Av disse reguleringene følger det også andre unntak fra taushetsplikten, enn de som følger for yrkesutøvere som nevnes i straffeloven § 211. Et aktuelt unntak knytter seg til plikten til å melde fra til barnevernstjenesten dersom man mistenker alvorlig omsorgssvikt eller lignende.

Meldeplikten til barnevernstjenesten er hjemlet i barnevernloven § 13-2, og i tilsvarende bestemmelser i særlover som gjelder for de ulike offentlige tjenestene og yrkesutøverne. Barnevernsloven § 13-2 lyder:

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan, skal uten hinder av taushetsplikt melde fra til barnevernstjenesten uten ugrunnet opphold i følgende tilfeller:

- a. når det er grunn til å tro at et barn blir eller vil bli mishandlet, utsatt for alvorlige mangler ved den daglige omsorgen eller utsatt for annen alvorlig omsorgssvikt

- b. når det er grunn til å tro at et barn har en livstruende eller annen alvorlig sykdom eller skade og ikke kommer til undersøkelse eller behandling
- c. når det er grunn til å tro at et barn med nedsatt funksjonsevne eller et spesielt hjelpetrengende barn ikke får dekket sitt særlige behov for behandling eller opplæring
- d. når et barn har vist alvorlige atferdsvansker ved å begå alvorlige eller gjentatte lovbrudd, ved problematisk bruk av rusmidler, eller ved å ha vist annen form for utpreget normløs atferd
- e. når det er grunn til å tro at et barn blir eller vil bli utnyttet til menneskehandel.

Også yrkesutøvere som opptrer i medhold av helsepersonelloven, psykisk helsevernloven, helse- og omsorgstjenesteloven, familievernkontorloven og privatskolelova plikter å gi opplysninger etter denne bestemmelsen. Det samme gjelder meklere i ekteskapsaker og private som utfører oppgaver for staten, fylkeskommuner eller kommuner, og de som utfører slike oppgaver på vegne av organisasjoner.

Av barnevernsloven § 13-2 første ledd fremgår det at opplysningsplikten omfatter «[e]nhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan». Plikten gjelder altså alle som på en eller annen måte utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan. Definisjonen av «forvaltningsorgan» framgår av forvaltningsloven § 1.

Barnevernsloven § 13-2 annet ledd lister videre opp en rekke yrkesutøvere med profesjonsbestemt taushetsplikt som også er omfattet av meldeplikten. Her fremgår det at yrkesutøvere etter helsepersonelloven, psykisk helsevernloven, helse- og omsorgstjenesteloven, familievernkontorloven og friskolelova plikter å gi opplysninger etter reglene i bestemmelsen. Det følger også at det samme gjelder for meklere i ekteskapsaker¹⁸ og private som utfører oppgaver for stat, fylkeskommune eller kommune, og de som utfører slike oppgaver på vegne av organisasjoner.

I § 13-2 annet ledd angis det en uttømmende liste over hvilke andre yrkesutøvere som er omfattet av opplysningsplikten. Prester og «forstandere» er ikke omfattet her.

Tros- og livssynssamfunn er ikke forvaltningsorgan og dermed ikke omfattet av barnevernsloven § 13-2 første ledd. Vi antar at det skal formelle prosesser som anbud eller delegering av myndighet til før en vil si at et tros- eller livssynssamfunn utfører oppgaver (leverer tjenester) for kommune eller fylkeskommune, men går ikke nærmere inn på dette her.

I Prop. 169 L (2016–2017) ble det foreslått endringer i meldeplikten til barnevernstjenesten i daværende barnevernloven, for «å klargjøre og forenkle bestemmelsene om opplysningsplikt slik at de skal bli lettere å anvende for dem som er omfattet av plikten». I proposisjonen ble det lagt til grunn at «prester etter gjeldende rett ikke er omfattet av opplysningsplikten i barnevernloven § 6-4», se punkt 14.2.3.¹⁹ Også

¹⁸ Der prester og «forstandere» opptrer som meklere i ekteskapsaker vil de derfor ha opplysningsplikt etter denne bestemmelsen. Se også Morten Holmboe, *Tale eller tie: Om plikt til å avverge alvorlige lovbrudd og uriktige domfellelser*. Gyldendal 2017, s. 207

¹⁹ Det samme framgår av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratets rundskriv for barnevernstjenestens saksbehandling ([Saksbehandlingsrundskrivet](#)) punkt 18.1. Bufdir har laget en [informasjonsside](#) for dem som har meldeplikt og en [informasjonsside](#) for privatpersoner som «er bekymret for om et barn får god nok omsorg».

etter den nye barnevernsloven fra 2021 er prester ikke er omfattet av opplysningsplikten. Departementet legger videre til grunn at heller ikke andre ansatte i tros- og livssynssamfunn er omfattet av meldeplikten.

Selv om en slik plikt ikke foreligger, vil imidlertid som beskrevet ovenfor, melding til barneverntjenesten i en del tilfeller være en «annen måte» å ivareta avvergingsplikten på. Det samme vil kunne gjelde ut fra nødrettsbetraktninger.

Plikt til å melde fra til barnevernstjenesten omfatter med andre ord i utgangspunktet heller ikke ansatte og frivillige i idrettslag, korps og kor, politiske organisasjoner og andre typer frivillige organisasjoner og foreninger. Selv om det ikke foreligger en slik plikt for disse, vil de ha en *rett* til å melde bekymringer videre. En slik rett gjelder i dag ikke for prester og «forstandere», eller deres hjelpere, for tilfeller som er omfattet av straffeloven § 211.

3.6.6.2 Nærmere om forholdet mellom opplysningsplikten og avvergingsplikten

Plikten til å melde fra til barnevernstjenesten er nært forbundet med avvergingsplikten. Flere av situasjonene som utløser en avvergingsplikt etter straffeloven omfattes også av meldeplikten til barnevernstjenesten. Meldeplikten til barnevernstjenesten er likevel noe annet og må ikke forveksles med avvergingsplikten. Som nevnt ovenfor gjelder avvergingsplikten for alle, mens meldeplikten til barnevernstjenesten gjelder for de offentlige tjenestene og yrkesutøverne som er omfattet av bestemmelser i særlovene. For disse personene vil for eksempel situasjoner som ikke omfattes av avvergingsplikten, likevel utløse plikt til å melde fra til barnevernstjenesten (dette gjelder ikke prester og «forstandere», se ovenfor).

Videre er hva som kreves for atplikten skal inntre, ulikt for disse bestemmelsene. [Justis- og beredskapsdepartementets veileder](#) beskriver denne forskjellen slik:

Etter barnevernsloven må det være «grunn til å tro» at det vil skje omsorgssvikt m.m. Dette innebærer at det må foreligge omstendigheter som gir melderens grunn til bekymring for barnets situasjon. Kunnskapskravet etter straffeloven § 196 er derimot at man finner det «sikkert eller mest sannsynlig» at et slikt lovbrudd har skjedd eller vil skje. Brudd på straffelovens regler er straffesanksjonert, mens barnevernsloven ikke inneholder noen strafferegler. I alvorlige tilfeller kan det likevel bli aktuelt med straff for tjenestefeil etter straffeloven §§ 171 eller 172.

Departementets hovedforslag i dette høringsnotatet er å oppheve den lovpålagte taushetsplikten. Selv om ikke alle uklarheter knyttet til avvergingsplikten vil forsvinne av den grunn, mener departementet likevel at dette vil bidra til å skape større klarhet rundt tros- og livssynssamfunnenes mulighet og rett til å gi opplysninger videre til for eksempel barneverntjenesten.

4 Kunnskapsinnhenting om taushetsplikt og rutiner hos tros- og livssynssamfunn

For å få et bredere kunnskapsgrunnlag om tros- og livssynssamfunnenes kunnskap og bevissthet rundt regelen om taushetsplikt i straffeloven § 211 og samfunnenes egne rutiner

og regelverk, sendte departementet i februar 2024 et brev til et bredt utvalg av tros- og livssynssamfunn, hvor erfaringer og kunnskap om temaet ble etterspurt.²⁰

Departementet ba samfunnene redegjøre for eventuelle interne regler om taushetsplikt, herunder i hvilken grad disse inngikk som del av intern opplæring og hvordan brudd på slike regler eventuelt sanksjoneres. Departementet ba om å få tilsendt eventuelle regelverk, og ba også om samfunnenes vurdering av hvilke persongrupper i deres samfunn som omfattes av bestemmelsen om taushetsplikt i straffeloven § 211.

Av tilbakemeldingene som ble gitt til departementet framgår det at kunnskapen om, og forståelsen av, rekkevidden til taushetspliktsbestemmelsen i straffeloven § 211 varierer stort. En fellesnevner er at mange samfunn legger til grunn en for vid forståelse av rekkevidden til bestemmelsen. Dette medfører at langt flere personer og stillinger forstås å være omfattet av taushetsplikten i § 211, enn det som faktisk er tilfelle. Av tilbakemeldingene kan det virke som en slik tolkning gjøres for å være på den «sikre siden», og ikke bryte straffebudet i § 211. Dette er problematisk. Det fører til at personer som ikke er prester eller «forstander» tror at de er bundet av taushetsplikt, selv om de ikke er det. Dermed er det en fare for at bekymringsmeldinger ikke blir meldt videre til barnevernet.

En annen fellesnevner er at på tross av varierende grad av kunnskap om straffeloven § 211, har flere av tros- og livssynssamfunnene et bevisst forhold til taushetsplikt generelt, og mange har egne regelverk og rutiner som knytter seg til dette.

Samfunnene har videre i varierende grad arbeidet med spørsmål om taushetsplikt. Her er spennet stort, fra Den katolske kirke på den ene side som gjennom sjelesorg og skriftemålsinstituttet har hatt interne reguleringer og et bevisst forhold til temaet i mange hundre år, til andre samfunn av nyere dato hvor temaet aldri har vært diskutert.

Den store forskjellen i tilnærmingen til temaet illustrerer også det store mangfoldet på tros- og livssynsfeltet. Dette er en av grunnene til at det er krevende å lovregulere taushetsplikt for disse gruppene, noe departementet kommer tilbake til senere i notatet.

5 Nordisk rett

5.1 Dansk rett

5.1.1 Regler om taushetsplikt i nasjonalkirken mv.

I dansk rett gjelder [Danske Lov av 1683](#) 2-5-20:²¹

²⁰ Departementet sendte også brev til fire utdanningsinstitusjoner med de samme spørsmålene: MF vitenskapelig høyskole, NLA - Lærerhøgskolen, VID vitenskapelige høyskole, Universitet i Oslo - Teologisk fakultet (TF). Vi fikk svar fra TF som i hovedtrekk bekreftet at dagens regler ivaretar viktige hensyn.

²¹ Avsnittet bygger på retsinformation.dk; Anders Jørgensen: «Den særlige tavshedspligt for præster» i Juristen nr. 5 2019 side 177 flg; [Svar til Folketinget fra Lovafdelingen](#) i Justisdepartementet 5. mai 2010;

Præsten maa ikke (uden sit Kalds Fortabelse) aabenbare hvad nogen for hannem i lønlig Skriftemaal bekient haver, med mindre det kunde angaa noget Forrhæderj, eller Ulykke, som ved Præstens Aabenbarelse kunde forrekommis; Og dog bør dens Navn, som det bekient haver, saa vit mueligt er, at fortiis.

Bestemmelsen tilsvarende den opphevede Norske Lov av 1687 2-5-19, og ble gitt i en tid da det kun var én kirke i landene. Bestemmelsen gjelder i alle fall prestene i den danske folkekirken. Etter denne regelen kan en prest miste jobben ved taushetsbrudd. Taushetsplikten antas omfatte opplysninger presten mottar i sin pastorale egenskap, ikke kun under skriftemål.²² Det er ingen egen lov om som regulerer taushetsplikten i folkekirken særskilt.

Fordi danske prester og kirkelig ansatte er offentlig tjenestepersoner følger den praktiske hovedregel av [forvaltningslovens](#) kapittel 8 om taushetsplikt.²³ Forvaltningsloven har nærmere regler om deling av opplysninger med andre offentlige myndigheter og med andre medarbeidere innenfor samme organ. [Straffeloven](#) har nærmere regler om straff ved brudd på taushetsplikt for «den, som virker eller har virket i offentlig tjeneste eller hvern», hvilket omfatter prester og deres medhjelpere, se §§ 152 og følgende.²⁴

5.1.2 Andre trossamfunn mv.

Prester og andre sjelesørgere utenfor folkekirken er ikke omfattet av verken den spesielle eller alminnelige taushetsplikten.

5.1.3 Opplysningsplikt mv.

En alminnelig avvergingsplikt følger av straffeloven § 141. Også taushetsplikten etter Danske Lov viker for avvergingsplikten.

[Barnets lov](#) viderefører en regel om opplysningsplikt i den såkalte serviceloven § 154.

Barnets lov § 133 første ledd lyder:

§ 133. Personer, der udøver offentlig tjeneste eller offentligt hvern, skal underrette kommunalbestyrelsen, hvis de under udøvelsen af tjenesten eller hvervet får kendskab til eller grund til at antage, at

1) et barn eller en ung under 18 år kan have behov for særlig støtte efter denne lov,

---

Peter Christensen, «Om præsters tavshedspligt» i [Kritisk forum for praktisk teologi desember 2013](#); Bodil Abildgaard: «Tavshedspligt for præster» i [Kritisk forum for praktisk teologi desember 2013. Avsnittet bygger også på informasjon fra Lars Chr. Kjærgaard som er stiftskontorchef i Haderslev Stift.](#)

²² Anders Jørgensen: «Den særlige tavshedspligt for præster» i Juristen nr. 5 2019 side 179 andre spalte. Artikkelen gjør grundig rede for rekkevidden av bestemmelsen i Danske Lov, bl.a. hvilke deler som fortsatt er å anse som gjeldende dansk rett. Bodil Abildgaard skriver: «“Lønlig skriftemål” må i en moderne sammenheng forstås som den fortrolige samtale, præsten har med en borger uanset tid og sted.» Se Bodil Abildgaard: «Tavshedspligt for præster» i [Kritisk forum for praktisk teologi desember 2013](#).

²³ Forvaltningsloven verner opplysninger om «enkelpersoners private, herunder økonomiske, forhold».

²⁴ Straffeloven § 152 første ledd lyder: «§ 152. Den, som virker eller har virket i offentlig tjeneste eller hvern, og som uberettiget videregiver eller udnytter fortrolige opplysninger, hvortil den pågældende i den forbindelse har fået kendskab, straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder.» Straffeloven § 152 b gjelder «den, som udøver eller har udøvet en virksomhed eller et erhverv i medfør af offentlig beskikkelse eller anerkendelse».

- 2) et barn umiddelbart etter fødslen kan få behov for særlig støtte etter denne lov på grund af de kommende forældres forhold,
  - 3) et barn eller en ung under 18 år kan have behov for særlig støtte etter denne lov på grund af barnets eller den unges ulovlige skolefravær eller unndladelse af at opfylde undervisningspligten eller
  - 4) et barn eller en ung under 18 år har været udsat for overgreb.
- (...)

Det er tale om en opplysningsplikt, jf. ordet «skal». Folkekirkens prester vil være omfattet fordi de utøver offentlig tjeneste. Opplysningsplikten går foran taushetspliktregler, både offentligrettslige og interne, jf. [lovforslagets særmerknader](#) til § 133 (side 385).²⁵ I de situasjoner hvor Danske Lov oppstiller taushetsplikt og barnets lov opplysningsplikt, mener Justisdepartementet at opplysningsplikten går foran hvis presten i sjelesorgsamtale får vite at et barn har behov for særlig støtte fra kommunen.²⁶ Peter Christensen formulerer det slik:²⁷

Lovgiver har med andre ord valgt at prioritere hensynet til det utsatte barn eller den utsatte unge over hensynet til den, der fx i en sjælesørgerisk samtale med præsten eller på anden måde har givet oplysninger, der aktiverer underrettningspligten. Pligten gælder ikke, hvis der er tale om begivenheder, der ligger tilbage i tiden. Beskyttelsesobjektet er barnets situation nu og i fremtiden.

Opplysningsplikten etter barnets lov § 133 gjelder ikke prester eller andre utenfor folkekirken, men de vil være omfattet av en alminnelig opplysningsplikt etter barnets lov § 135 når barn bl.a. «udsættes for vanrøgt eller nedværdigende behandling». Terskelen synes høyere og den omfatter alle. Fordi opplysningsplikten framgår av lov, er den antatt å gå foran interne taushetspliktregler i tros- og livssynssamfunnet.²⁸

5.1.4 Bevisforbud mv.

Rettspleieloven §§ 169 og 170 gir regler om når domstolene ikke kan kreve vitneforklaring. For dem som er omfattet av alminnelig (forvaltningsrettslig) taushetsplikt, krever § 169 først at det må innhentes samtykke fra vedkommende organ. Dersom forvaltningsorganet ikke samtykker, kan domstolene på visse vilkår likevel kreve forklaring. For prester med særlig taushetsplikt etter Danske Lov gjelder [rettspleieloven § 170](#). § 170 innledes slik: «Mod dens ønske, som har krav på hemmeligholdelse, må vidneforklaring ikke afkræves præster i folkekirken eller andre trossamfund...».²⁹ Presten kan bli tvunget til å vitne hvis den som betrodde seg, samtykker til dette. Prester er ikke

²⁵ Om serviceloven og forholdet til presters taushetsplikt (og de ulike rettskildeprinsippene som har vært anvendt i drøftelsene), se Anders Jørgensen: «Den særlige tavshedspligt for præster» i Juristen nr. 5 2019 side 185-187 og [svar til Folketinget fra Lovafdelingen](#) i Justisdepartementet 5. mai 2010 side 3-9.

²⁶ Informasjon mottatt fra [Lars Chr. Kjærgaard. Det vises til utkast til tale publisert på Kirkeministeriets intranett 27. mai 2010. Dette er en nyhetssak](#) om ”præsters tavshedspligt og udvidede underrettningspligt” med bakgrunn i et samråd i Folketinget med Kirkeministeriet og Justitsministerens i mai 2010.

²⁷ Med referanse til serviceloven. Se side 10-11 i Peter Christensen, «Om præsters tavshedspligt» i Kritisk forum for praktisk teologi desember 2013.

²⁸ Se [svar til Folketinget fra Lovafdelingen](#) i Justisdepartementet 5. mai 2010 side 9

²⁹ Om bevisforbudet, se Anders Jørgensen: «Den særlige tavshedspligt for præster» i Juristen nr. 5 2019 side 187-188.

omfattet av domstolenes skjønsmessige adgang til likevel å pålegge vitneplikt. Det innebærer at dersom konfidenten ikke samtykker, har presten ikke vitneplikt.³⁰ § 170 gjelder også prester i andre trossamfunn enn folkekirken og for prestens medhjelpere.³¹

5.2 Finsk rett

5.2.1 Regler om taushetsplikt i nasjonalkirker mv.

Det er to lovregulerte kirker i Finland. For den finske evangelisk-lutherske kirken gjelder regler om taushetsplikt i det offentligrettslige lovverket.³² [Kyrkolagen](#) har visse egne regler, men henviser generelt til [lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet](#).³³

Strafferammen i strafflagen kapittel 40 5 § er bøter eller fengsel i inntil to år.

Taushetsplikten gjelder sjelesørgere ansatt i kirken og delvis også for frivillige.³⁴ Den

ortodoxa kyrkan i Finland er tilsvarende regulert av en egen [lag om ortodoxa kyrkan](#).

Begge de nasjonale kirkene er altså offentlig organer som følger offentlighetsloven.

Taushetsreglene her gjelder for kirkene, men fordi offentlighetsloven ikke sier noe om den særskilte taushetsplikten knyttet til individuelt skriftemål og annen sjelesorg, er dette regulert i [kyrkolagen](#) for Den evangelisk-lutherske kirken, se 7 kapittel 9 §:³⁵

³⁰ Peter Christensen nyanserer dette i tilfeller hvor barnets lov setter taushetsplikten til side: «Når tavshedspligten viger for underrettningspligten, gælder vidneudelukkelsen ikke. En præst har således i en sådan situation uanset reglerne i retsplejelovens § 170 pligt til at afgive vidneforklaring.» Se side 11 i Peter Christensen, «Om præsters tavshedspligt» i Kritisk forum for praktisk teologi desember 2013. Vi kan ikke gå inn på de nærmere grenser her, f.eks. om en prest kan bli avkrevd vitnesbyrd i retten om forhold tilbake i tid hvor vedkommende ville hatt opplysningsplikt, men hvor barnet ikke lenger lider overlast, f.eks. i en ev. straffesak mot foreldrene eller rettssak om omsorgsovertakelse.

³¹ Ordlyden tyder på at bevisforbudet ikke gjelder trossamfunn uten prest. Vi har ikke her gått inn på om det etter rettspleieloven er stilt særlige krav til prester utenom folkekirken, f.eks. om utdanning eller liknende.

³² Avsnittet bygger på nettsøk avstemt med informasjon fra Pirjo Pihlaja, ekklesiastiråd i Kyrkostyrelsen i Den evangelisk-lutherske kirken i Finland. Kilder: <https://evl.fi/plus/sv/verksamhet/trygg-forsamling/en-psykiskt-och-socialt-trygg-forsamling/tystnadsplikt-och-bikthemlighet/> og <https://evl.fi/sv/sanasto/tystnadsplikt/>. Kirken gav i 2011 ut heftet «[Tid att tala – Tid att tåga](#). Bikthemlighet och tystnadsplikt i kyrkan» på 65 sider.

³³ [Lag om tjänsteinnehavare i evangelisk-lutherska kyrkan](#) har bare en kort henvisningsbestemmelse om taushetsplikt, se 1 kap 5 §.

³⁴ Eksempler på frivillige oppgaver som utløser taushetsplikt er blant annet i forbønnstjenesten, telefon- og nettjenesten eller i sykehussjelen, se Kyrkostyrelsen (2011) [Tid att tala – tid at tåga – Bikthemlighet och tystnadsplikt i kyrkan](#) side 53. Da forplikter den frivillige som har fått opplæring for oppgaven seg med sin signatur til konfidensialitet og til å opprettholde en tillit. Denne forpliktelsen gjelder også etter at oppgaven er utført.

³⁵ I forarbeidene [RP 108/2022 rd](#) heter det om 9 §: «I paragrafen regleras den bikthemlighet som hänför sig till prästämbetet. Prästernas bikthemlighet har en lång historia. De första omnämningarna av prästernas tystnadsplikt härstammar redan från 400-talet. Bikthemligheten skyddades av tystnadsplikt på 1200-talet i den kanoniska rätten. Innehållet i kyrkolagens bestämmelser om bikthemligheten har huvudsakligen bevarats oförändrat sedan 1964 års kyrkolag (635/1964).

Prästens bikthemlighet har godkänts som ett undantag från den angivelse- och vittnesplikt som föreskrivs i annan lagstiftning. I 25 § i barnskyddslagen (417/2007) finns bestämmelser om de aktörer som är skyldiga att oberoende av sekretessbestämmelserna göra en anmälan om barn som behöver vård och omsorg till det organ som ansvarar för kommunens socialvård. I den paragrafen beaktas kyrkolagens bestämmelse om bikthemligheten, eftersom det i 4 mom. föreskrivs att i fråga om tystnadsplikten i anslutning till bikt eller annan själavård gäller det som särskilt bestäms eller föreskrivs. Också i rättegångsbalkens 17 kap. om

Bikthemligheten³⁶

En präst får inte röja det som anförtrotts honom eller henne vid enskild bikt eller annars vid själavård och inte heller röja den person som har anförtrott sig åt prästen.

När en präst hörs som vittne, får han eller hon inte röja det som anförtrotts vid enskild bikt eller själavård.

Om någon vid enskild bikt eller själavård yppar att ett sådant grovt brott som enligt allmän lag måste anmälas är på färde, ska prästen uppmana personen i fråga att underrätta myndigheterna eller den som hotas av brottet. Om personen i fråga inte är villig att göra detta, ska prästen informera myndigheterna om saken i den omfattning det är möjligt utan att personen direkt eller indirekt blir avslöjad.

Det som i 1–3 mom. föreskrivs om präster gäller även lektorer.³⁷

Prester kan miste autorisasjon ved brudd på taushetsplikten.

Frivillige i Den evangelisk-lutherske kirken blir orientert om at taushetspliktsreglene i offentlighetsloven gjelder for dem og bes signere taushetserklæring.

Presters taushetsplikt ved individuelt skriftemål følger av kanonisk rett for Den ortodoxa kyrkan i Finland, men følger også av lag om ortodoxa kyrkan 110 §:

Tystnadsplikt

En präst får inte som vittne eller annars röja vad som anförtrotts honom i enskild syndabekännelse eller annars vid själavård, eller avslöja den som sålunda anförtrott sig åt honom.

Om någon i enskild syndabekännelse eller annars vid själavård röjer att ett sådant brott är förestående som enligt allmän lag måste anmälas, skall prästen uppmana personen att underrätta myndigheterna eller den som är utsatt för fara. Om personen inte är villig att göra detta, skall prästen anmäla saken till myndigheterna i den mån det är möjligt utan att den som har anförtrott saken direkt eller indirekt blir avslöjad.

Bestämmelserna om präster i 1 och 2 mom. gäller även biskopar och i tillämpliga delar diakoner.

5.2.2 Andre trossamfunn mv.

Andre trossamfunn er ikke offentlige organer og ikke underlagt offentligrettslige taushetsregler. De kan imidlertid ha interne regler.

5.2.3 Opplysningsplikt mv.

Det gjelder en allmenn plikt til å melde fra om visse forestående forbrytelser til myndighetene, se [strafflagen](#) 15 kap. 10 §. Dette er med andre ord en avvergeplikt. Bestemmelsen har ikke særskilte unntak for skriftemål eller prester.

---

bevisning föreskrivs det om prästens tystnadsplikt. Tystnadsplikten gäller inte bara vittnande utan även behandling av ett förvaltningsärende och förundersökning. (...)

³⁶ Det svenske ordet bikt betyr skriftemål.

³⁷ Lektorer er en historisk yrkeskategori for kvinnelige prester med begrensede fullmakter fra 1963. Fra 1980 kunne kvinner bli prester, men det er fortsatt noen lektorer.

Etter finsk rett gjelder en plikt for kirkelig ansatte og tillitsvalgte [frivillige] å melde fra til barnevernet. [Barnskyddslagen](#) nevner ansatte i «en församling eller något annat religiöst samfund» uttrykkelig, se 5 kapittel 25 §.³⁸ Opplysningsplikten gjelder ikke for dem som har taushetsplikt knyttet til skriftemål og sjelesorg, se uttrykkelig unntak i siste ledd.

5.2.4 Bevisforbud mv.

I rättegångsbalken 17 kap. 16 § er det en bevisforbudsregel:

En präst i ett registrerat religionssamfund som avses i religionsfrihetslagen eller någon annan person i motsvarande ställning får inte vittna om vad han eller hon har fått veta under bikt eller enskild själavård, om inte den till vars förmån tystnadsplikten har föreskrivits ger sitt samtycke till det.

I fråga om tystnadsplikt i den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland och den ortodoxa kyrkan i Finland gäller dock särskilda bestämmelser.

5.3 Svensk rett

5.3.1 Interne regler i Svenska kyrkan

For Svenska kyrkan gjelder i dag kun interne regler om taushetsplikt («tystnadsplikt»)³⁹. Etter år 2000 da stat og kirke skilte lag, har det ikke gjeldt noen offentligrettslig taushetsregel eller sanksjonsregler.⁴⁰ I utredningen i [SOU 1997:41](#) punkt 16 heter det:

Ur statlig synvinkel framstår straffsanktionerte bestemmelser om tystnadsplikt för präster närmast som otidsenligt. Något önskemål om en straffsanktionerad bestämmelse om

³⁸ Forarbeidene sier «Med församlingar avses församlingen för den evangelisk-lutherska kyrkan och det ortodoxa kyrkosamfundets församling samt religionssamfund som registrerats så som föreskrivs i 2 kap. lagen om religionsfrihet (453/2003). Sådana religionssamfund är exempelvis Jehovas vittnen, frikyrkan i Finland och den katolska kyrkan i Finland.» Se [RP 252/2006 rd](#) side 141.

³⁹ Avsnittet baserer seg dels på informasjon fra Anna Tronêt, stiftsjurist i Uppsala stift, Svenska kyrkan. Avsnittet baserer seg også på Andreas Henriksen Aarflot: *The seal of the confessional and the duty of confidentiality for priest – A comparison between the Church of Norway and the Church of Sweden i: Religious Confession and Evidential Privilege in the 21st Century* (ed. Mark Hill QC and A. Keith Thompson) 2021 Shepard Street Press. (Nedenfor Aarflot 2021)

⁴⁰ Se kort omtale i [Proposition 1998/99:38](#) punkt 12.1 og 12.2, fra side 247. Spørsmålene om taushetsplikt, offentlighet og vitneforbud er drøftet i [SOU 1997:41](#) punkt 14 og 16, se drøftelser fra side 213 og 224. I serien [Kyrkostyrelsens utredningar](#) finnes SKU 2010: 3 Ett skyddat rum – Tystnadsplikt i Svenska kyrkan (165 sider) – Fram til 1889 var det visstnok dødsstraff for presters brudd på taushetsplikten, se Aarflot 2021 side 183.

I [Proposition 1996/97:97](#) beskrives presters taushetsplikt slik, se punkt 4.1:

«Denna tystnadsplikt för präster anses vara absolut. Det innebär att det inte kan göras något undantag från den beroende på om men eller skada skulle uppstå i det enskilda fallet om en uppgift röjs. Den som samtalat med prästen kan inte heller lösa denne från tystnadsplikten (jfr Justitieombudsmannens beslut 1993-06-16).

Kyrkolagens regler om tystnadsplikt omfattar alla präster som vigts till den kyrkliga ämbetet i Svenska kyrkans ordning, oavsett om de innehar en offentlig tjänst som präst eller inte.

Av 36 kap. 5 § rättegångsbalken följer att prästens tystnadsplikt har ovillkorligt företräde framför vittnesplikten. Den genombryts inte heller av det s.k. meddelarskyddet i 16 kap. 1 § sekretesslagen (1980:100).»

Opplysninger betrodd før 2000 er fortsatt omfattet av offentligrettslig taushetsplikt og straffetrussel.

tystnadsplikt for alle trossamfund har inte framkommit. Det bör derfor inte komma i fråga att utvidga kretsen av präster som omfattas av tystnadsplikt.

Mot denna bakgrund anser vi att Kyrkoberedningens förslag inte bör genomföras och att den lagstadgade tystnadsplikten for präster vigda i Svenska kyrkans ordning skall upphävas. Detta innebär att frågan om tystnadsplikt får regleras av kyrkan själv på motsvarande sätt som frågan hanteras inom flertalet andra trossamfund.

Tystnadspliktsbrott avseende den s.k. själavårdssekretessen kommer således inte att vara kriminaliserade efter relationsändringen. Ingripanden mot en präst som åsidosätter en inom trossamfundet utfärdad regel om tystnadsplikt får i stället ske inom trossamfundet. Beroende på trossamfundets egen reglering kan det ytterst bli fråga om rättsliga ingripanden med stöd av civilrättsliga (arbetsrättsliga) regler.

[Kyrkoordningen](#) kapittel 21 har egne regler om det individuelle skriftemålet («bikt») som konstaterer at taushetsplikten gjelder og viser til generelle reglene om dette.

Kyrkoordningen har egne kapitler om biskop, prest og diakon med litt ulik regulering av taushetsplikten: for biskop og prest gjelder en absolutt taushetsplikt for det vedkommende «har fått veta under bikt eller enskild själavård», mens diakonens taushetsplikt knyttet til individuelle sjelesorg viker for samtykke, meldeplikter mv. Prestens og biskopens taushetsplikt gjelder selv om konfidenten tillater at opplysningene deles.⁴¹ De har heller ikke meldeplikter for opplysninger mottatt i sjelesorg, og avvergingsplikten skal utøves uten å røpe kilden.⁴² Taushetsplikten omtales som absolutt.

Sanksjonene på brudd på taushetsplikt er internkirkelige og kan gå ut på at vedkommende mister den internkirkelige autorisasjon til å utøve sin vigslede tjeneste.

5.3.2 Opplysningsplikt mv.

Det gjelder en allmenn avvergeplikt etter [brottsbalken](#) 23 kap 6 §.

Det gjelder en opplysningsplikt til socialnämnden for bestemte myndigheter og yrkesgrupper, se [socialtjänstlagen](#) 14 kap 1 §. Diakoner anses etter intern kirkelig forståelse for å være omfattet av denne plikten, jf. nr. 4: «de som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet och fullgör uppgifter som berör barn och unga». Plikten gjelder «de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa». Etter 1 c § gjelder en allmenn opplysningsrett, men ikke opplysningsplikt («bör anmäla»).

Etter interne regler er det plikt til å melde fra til sosialtjenesten i saker om misbruk av barn, se Kyrkoordningen 54 kap. 13 a §:⁴³

Anmälningsskyldighet

13 a § Den som i kyrkans verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd är skyldig att genast anmäla detta till socialnämnden.

⁴¹ Aarflot 2021 side 187.

⁴² Aarflot 2021 side 187–188 med referanser.

⁴³ Aarflot 2021 side 189 med referanser.

Anmålnings skyldigheten gäller inte i fråga om uppgifter som biskop eller präst har fått veta under bikt eller enskild själavård enligt 54 kap. 1 § första stycket.

Utenom skriftemål og sjelesorg har altså også prester plikt til å melde fra til barneverntjenesten etter kirkens interne regler.

5.3.3 Bevisforbud mv.

Den svenske [Rättegångsbalken](#) kap. 36 § 5 femte ledd lyder:

Den som är präst inom ett trossamfund eller den som i ett sådant samfund har motsvarande ställning får inte höras som vittne om något som han eller hon har erfarit under bikt eller enskild själavård.

Ifølge [forarbeidene](#) er det en forutsetning at trossamfundets interne regler fastsetter (absolutt) taushetsplikt, se Proposition 1998/99:38 s. 247. Rekkevidden overfor tros- og livssynssamfund utenom Svenska kyrkan har ikke blitt prøvd rettslig, men antas ikke å være knyttet til formelle vilkår om registrering mv.⁴⁴

5.4 Komparative observasjoner

Gjennomgangen av nordisk rett her sammenholdt med redegjørelsen for gjeldende rett ovenfor, gir grunnlag for følgende observasjoner:

1. Ingen av de nordiske landene har en straffesanksjonert taushetsplikt for hele tros- og livssynssektoren.
2. Dansk rett er preget av en integrasjon av stat og kirke som er forlatt i Norge og Sverige, med finsk rett i en mellomposisjon med sine egne lover for hver av de to store kirkene. I svensk rett hviler taushetsplikten på interne regler i trossamfundet.
3. Taushetsplikten i intern rett i Svenska kyrkan er beskrevet som «absolutt». I norsk rett er det svært høy terskel for å gjøre unntak fra taushetsplikten for betroelser gitt til prester og liknende. I dansk rett viker presters taushetsplikt for en opplysningsplikt til kommunen når de får kjennskap til at barn lider overlast.
4. Etter intern rett i Svenska kyrkan kan ikke konfidenten løse presten fra taushetsplikten. Etter de norske reglene om taushetsplikt og bevisforbud vil konfidentens samtykke løse fra taushetsplikt.

⁴⁴ Omtalen i [Proposition 1998/99:38](#) side 249 gir inntrykk av at registrering eller organisasjonsform ikke er avgjørende for bevisforbudets rekkevidde i tros- og livssynssamfund utenom Svenska kyrkan. Samtidig er det uttalelser i proposisjonen som kan tale for at bare visse preste-liknende funksjoner er omfattet av bevisforbudet, se side 248 og 249:

«Även den som är präst eller som intar motsvarande ställning i något annat trossamfund än Svenska kyrkan omfattas av vittnesförbud i fråga om uppgifter som har erfarits under bikt eller enskild själavård. När vittnesförbudet för dessa infördes uttalade Lagrådet att bestämmelsen ”bör tillämpas i överensstämmelse med vad som kan anses gälla för präst inom svenska kyrkan” (prop. 1960:85 s. 49). Med präst eller person med motsvarande ställning avses bara den som har ”erforderlig utbildning och kompetens för sin syssla” och som utövar denna som sitt egentliga kall (a. prop. s. 37). En förutsättning för att vittnesförbud skall gälla måste vara att trossamfundets stadgar (eller motsvarande dokument) innehåller bestämmelser om tystnadsplikt» (understreckt her)

5. Rettspleielovene i Norden forbyr bevisframleggelse på tvers av presters taushetsplikt. Etter svensk rett er det et vilkår at tros- og livssynssamfunnet etter interne regler pålegger taushetsplikt. De nærmere grensene for bevisforbudets anvendelse på tros- og livssynssamfunn utenom folkekirkene i Norge og Sverige har ikke blitt avklart eller prøvd i domstolene.

6 Grunnloven og internasjonale forpliktelser

Presters og «forstanderes» taushetsplikt kan berøre flere menneskerettigheter i Grunnloven og konvensjoner som er gjennomført i norsk rett. Blant disse kan nevnes retten til religionsfrihet, retten til respekt for privat- og familieliv og korrespondanse, og retten til ytringsfrihet. Retten til religionsfrihet er nedfelt i Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) artikkel 9, FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 18 og Grunnloven § 16. Retten til privatliv, familieliv og korrespondanse er nedfelt i EMK artikkel 8, SP artikkel 17 og Grunnloven § 102. Retten til ytringsfrihet er nedfelt i EMK artikkel 10, SP artikkel 19 og Grunnloven § 100. Både EMK og SP er gjennomført i norsk rett ved menneskerettsloven § 2. Etter menneskerettsloven § 3 skal konvensjonsbestemmelsene «ved motstrid gå foran bestemmelser i annen lovgivning».

6.1 Retten til religionsfrihet

Det framgår av Grunnloven § 16 første punktum at

Alle innbyggere i riket har fri religionsutøvelse.

Grunnlovsbestemmelsen angir et generelt vern av religionsfriheten og adgangen til å legge begrensninger på utøvelsen av rettigheten framgår ikke av bestemmelsen. Det foreligger for øvrig ingen rettskilder som tilsier at Grunnloven § 16 går lenger enn EMK artikkel 9 (og SP artikkel 18).

EMK artikkel 9 er på sin side mer konkret i angivelsen av innholdet i religionsfriheten og i hvilken utstrekning det er adgang til å gjøre inngrep i rettigheten. I norsk oversettelse lyder EMK artikkel 9:

1. Enhver har rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet; denne rett omfatter frihet til å skifte sin religion eller overbevisning, og frihet til enten alene eller sammen med andre og såvel offentlig som privat å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning, ved tilbedelse, undervisning, praksis og etterlevelse.
2. Frihet til å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning skal bare bli undergitt slike begrensninger som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfunn av hensyn til den offentlige trygghet, for å beskytte den offentlige orden, helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter.

Presters og andre religiøse ledes taushetsplikt vil kunne være beskyttet av retten til religionsfrihet. Særlige situasjoner hvor dette kan gjelde vil dreie seg om sjelesorgsamtaler eller skriftemål/synsbekjennelsessituasjoner, som er en del av religionsutøvelsen i flere trossamfunn. I vurderingen av hvorvidt taushetsplikten er

beskyttet av retten til religionsfrihet, har det betydning hvor sentral del av religionsutøvelsen taushetsplikten må sies å være. Det kan eksempelvis tenkes at taushetsplikten har et sterkere vern for prester i Den katolske kirke, der skriftemål er et av kirkens sakramenter, enn det har i et trossamfunn der forventningen om fortrolige samtaler med en religiøs leder ikke spiller samme rolle.

6.2 Retten til respekt for privatliv og familieliv

Det følger av Grunnloven § 102 første ledd første punktum at

Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin kommunikasjon.

Retten til privatliv og kommunikasjon er beskyttet av EMK artikkel 8 og lyder i norsk oversettelse:

1. Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse.
2. Det skal ikke skje noe inngrep av offentlig myndighet i utøvelsen av denne rettighet unntatt når dette er i samsvar med loven og er nødvendig i et demokratisk samfunn av hensyn til den nasjonale sikkerhet, offentlige trygghet eller landets økonomiske velferd, for å forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter.

Bestemmelsen i Grunnloven § 102 taler generelt om vernet av familie- og privatliv, hjem og korrespondanse og gir ingen anvisning på om det kan gjøres begrensninger i disse rettighetene, slik det fremgår av EMK artikkel 8 (og SP artikkel 17). Høyesterett har imidlertid uttalt at det er tillatt å gjøre begrensninger i rettighetene som følger av Grunnloven § 102 dersom inngrepet «har tilstrekkelig hjemmel, forfølger et legitimt formål og er forholdsmessig», jf. Rt. 2015 s. 93 avsnitt 60.⁴⁵

Presters og andre religiøse lederes taushetsplikt vil kunne være beskyttet av retten til respekt for privatliv, familieliv og kommunikasjon. En person som betror seg til en prest eller «forstander», skal kunne gjøre dette i trygghet om at betroelsene ikke blir delt videre. Tilsvarende vil det kunne være en rettighet for to mennesker å holde deres samtaler og kommunikasjon fortrolig og slik være vernet av korrespondansefriheten etter bestemmelsen.

6.3 Retten til ytringsfrihet

Taushetsplikten legger begrensninger på hva en prest, religiøs leder eller tilsvarende vil kunne ytre seg om og kan derfor utgjøre et inngrep i ytringsfriheten etter Grunnloven § 100 og EMK artikkel 10. Dette gjelder uansett om taushetsplikt følger av statlig eller internt regelverk i tros- eller livssynssamfunnet. Det er imidlertid politiske ytringer og ytringer av samfunnsmessig interesse fremsatt offentlig, som ligger i kjernen av de

⁴⁵ Se, også Rt. 2014 s. 1105 avsnitt 28. I Rt. 2015 s. 93 avsnitt 57 uttalte Høyesterett også at Grunnloven § 102 skal tolkes i lys av SP artikkel 17 og EMK artikkel 8, men likevel slik at «fremtidig praksis fra de internasjonale håndhevingsorganene ikke har samme prejudikatsvirkning ved grunnlovstolkningen som ved tolkningen av de parallelle konvensjonsbestemmelsene.»

Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) har tolket begrepet «privatliv» vidt. Se eksempelvis *Case of S. and Marper v. The United Kingdom* avsnitt 66-67.

vernede ytringer. Situasjoner der en prest eller en annen religiøs leder meddeles opplysninger underlagt taushetsplikt, vil normalt bære preg av privat kommunikasjon. Slik privat kommunikasjon må anses å ligge i utkanten av hva ytringsfriheten skal verne og adgangen til å pålegge prester eller «forstandere» ytringsbegrensninger fra fortrolige samtaler vil således være videre.

7 Departementets vurderinger og forslag

7.1 Særlige hensyn ved utforming av regler om taushetsplikt og straff

7.1.1 Krav til lovtekstens presisjon

Legalitetsprinsippet krav om at inngrep fra myndighetene overfor borgerne krever hjemmel i lov, gjelder innenfor all offentlig myndighetsutøvelse. Da straff er det strengeste inngrep myndighetene kan foreta overfor borgerne, er prinsippet et helt sentralt krav i strafferetten. At ingen kan straffes uten lov er et viktig premiss for rettstaten og er tuftet på hensynene om å hindre vilkårlig maktmisbruk, prinsippet om maktfordeling, folkesuverenitetsprinsippet og hensynet til forutberegnelighet. Særlig gjør hensynet til forutberegnelighet seg sterkt gjeldende. Borgerne må selv kunne sette seg inn i straffelovgivningen for å forutberegne om ens atferd er lovlig eller ikke. Kravet om lovhjemmel følger av Grl. § 96 første ledd, i tillegg til EMK art. 7 og SP art. 15. Det strafferettslige legalitetsprinsippet er videre inntatt i straffeloven § 14. Kravet om at ingen kan straffes uten lov stiller strenge krav til lovens utforming og lovtekstens presisjon. Det må klart fremgå av lovtekst hvem og hva som kan straffes, slik at borgerne kan forutberegne sin rettsstilling.

7.1.2 Individets trygghet for vern om personlige opplysninger

Bestemmelsene om taushetsplikt bygger på en avveining av hensynet til vern om individets personlige opplysninger og ulike samfunnsmessige hensyn. I NOU 2019: 5 om ny forvaltningslov drøftes taushetsplikt og hvilke opplysninger som bør være taushetsbelagte. Utvalget skriver blant annet følgende om dette i punkt 19.10.1:

For fysiske personer er det først og fremst hensynet til privatlivet som begrunner regler om taushetsplikt. De fleste ville føle et ubehag om opplysninger om personlige forhold fløt fritt omkring uten at man har kontroll med hvem som har tilgang til opplysningene, og uten at man vet hva de brukes til. Den enkelte har behov for en privatsfære som andre ikke kan gripe inn i, for å kunne utvikle sin personlige identitet og å etablere relasjoner med andre. Beskyttelse av en opplysning kan være ønskelig for å unngå at en person utleveres eller skades i andres øyne, av hensyn til den situasjon som opplysningen er fremkommet i (f.eks. under en betroelseslignende situasjon), og av hensyn til tillitsforholdet til forvaltningen.

Hensynet til å verne om privatlivet kan også være viktig for å sikre et velfungerende demokrati. I NOU 2009: 1 *Individ og integritet* uttrykkes dette slik:

Personvern og vern av privatlivets fred er en forutsetning for at samfunnsborgere skal kunne realisere seg som aktive deltakere i demokratiske diskusjoner. Retten til privatliv er viktig for å sikre en pluralistisk diskusjon der aktørene er fri til å tematisere forskjellige interesser, behov og synspunkter. Samfunnsdeltakelse forutsetter muligheten til å trekke seg tilbake, gjennomføre selvstendige refleksjoner og til å danne seg oppfatninger på egen hånd. Det forutsetter også at samfunnsborgere kan opptre som offentlige aktører, uten at hele livet deres eller alle trekk ved personen deres blir gjenstand for offentlig diskusjon.

Departementet mener det her også er viktig å understreke betydningen av at det finnes trygge rom der mennesker i tillit kan betro seg, uten frykt for hva som vil skje når man gjør dette. Dette er en viktig del av mange menneskers trosutøvelse, og prester og «forstandere» har en viktig rolle i å understøtte og muliggjøre dette. Det har både en verdi for individet, men også for samfunnet.

Det er viktig at det er en forutsigbarhet for den som ønsker å betro seg. Forventingene til å møte personer en kan betro seg til, vil variere for tros- og livssynssamfunnenes medlemmer ut fra de forskjellige samfunnenes praksis, lære og (yrkes-) roller. Valget av framtidig regulering vil blant annet bero på om en mener at samfunnets lære og praksis er avgjørende for om et tros- eller livssynssamfunn skaper gode og forutsigbare rammer for sine medlemmers betroelser i sjelesorg, eller om det er vesentlig at taushetsplikten følger av lov og at brudd på taushetsplikten kan straffes.

7.1.3 Hensynet til likebehandling

Utgangspunktet er at Den norske kirke og tros- og livssynssamfunnene for øvrig skal likebehandles. Dette er gjennomgående i den nye trossamfunnsloven, og kommer til uttrykk i Grunnloven § 16 og EMK artikkel 14.

Grunnloven § 16 fjerde punktum skal forstås slik at staten er rettslig forpliktet til materielt å understøtte tros- og livssynssamfunnenes virksomhet. Grunnloven § 16 fjerde punktum og forarbeidene peker på at staten i sin finansiering av ulike tros- og livssynssamfunn har plikt til å oppfylle visse grunnleggende krav til likebehandling av de ulike samfunnene, selv om det ikke kan utledes konkret hva som ligger i et krav til likebehandling.

Det sentrale i denne sammenheng er at en eventuell forskjellsbehandling må forfølge lovlige formål og ha en objektiv og rimelig begrunnelse. Da vil det normalt være forenlig med Norges grunnlovs- og menneskerettslige forpliktelser.

7.2 Utviklingen har ført til større mangfold og variasjoner

Det har vært en stor utvikling på tros- og livssynsfeltet i Norge de siste 50 årene. I 1970 var 94 pst. av landets befolkning medlem av Den norske kirke, mens det i dag er omtrent 63 pst.⁴⁶ Fra å ha en statskirke hvor de aller fleste nordmenn var medlemmer, er vi dag i en situasjon hvor Norge ikke lenger har en statskirke, hvor det har blitt flere medlemmer i

---

⁴⁶ Se statistikk fra SSB: <https://www.ssb.no/164130/utvikling-av-medlemstall-i-den-norske-kirke.1970-2012.absolutte-tall-og-andel> og <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/religion-og-livssyn/statistikk/den-norske-kirke>

andre kristne trossamfunn, men også mange andre trossamfunn. Samtidig har det også blitt flere medlemmer i livssynssamfunn og også flere slike samfunn.

Med et slikt mangfold av forskjellige tros- og livssynssamfunn følger det også store variasjoner i lære, verdier og praksiser – og følgelig store variasjoner når det kommer til ulike roller og funksjoner innad i samfunnene, og plikter og forventninger knyttet til disse. Forståelsen av, og begrunnelsen for, hva disse forskjellige rollene og funksjonene innebærer, varierer naturlig nok også mye. Selv mellom kristne trossamfunn vil forventningen til rollen til en prest eller pastor kunne variere stort. Forskjellen mellom tilsvarende lederroller eller funksjoner mellom andre tros- og livssynssamfunn vil kunne være store. Ikke alle tros- og livssynssamfunn praktiserer sjelesorg eller mottar betroelser som tilsier at det bør gjelde taushetsplikt. Noen samfunn vil ha en lang tradisjon og historisk begrunnelse for å arbeide med sjelesorg, og dermed også ha en sterk begrunnet forståelse av taushetsplikt, både hos ansatte og medlemmer. Andre samfunn vil befinne seg på den andre siden av spekteret når det kommer til dette.

Spørsmålet om regulering av taushetsplikt for personer og yrkesutøvere i tros- og livssynssamfunn stiller seg derfor i et annet lys enn det har gjort tidligere. Med spørsmålet om en eventuell videre regulering av taushetsplikten melder det seg derfor flere spørsmål og utfordringer. For hvilke samfunn, og for hvilke yrkesutøvere eller personer er det naturlig og hensiktsmessig at en taushetspliktbestemmelse skal gjelde for? Med et såpass mangfoldig spekter av roller, fra ansatte og profesjonsutdannede yrkesutøvere på den ene siden, til frivillige uten formell kompetanse på den andre – hvem skal omfattes av en eventuell taushetsplikt? Og med et såpass stort spekter av roller, hvordan skal en bestemmelse klart nok uttrykkes og avgrenses slik at klarhetskravet til lovteksten oppfylles?

En annen utfordring knytter seg til kravet til likebehandling, og spørsmålet om tros- og livssynssamfunnenes praksiser har krav på å bli behandlet likt. Praksiser som sjelesorg og lignende er godt innarbeidet i noen trossamfunn, mens andre ikke har dette. Tilsvarende praksiser kan også gå under andre navn på tvers av tros- og livssynssamfunn. Videre kan man spørre om det er naturlig at storsamfunnet bør stille et like strengt krav om taushetsplikt som man gjør ved straffesanksjonering, til trossamfunn som har holdt i hevd en streng taushetspliktsforståelse gjennom flere hundre år, sammenlignet med et nyopprettet livssynssamfunn uten den sammen innarbeidete og begrunnede forståelsen og praktiseringen av taushetsplikt. Samtidig: Er hensynene her sterke nok til å forskjellsbehandle? Og hva med de samfunnene som bevisst ikke legger en slik forståelse av taushetsplikten til grunn for sine ledere, eller de med tilsvarende roller, skal staten pålegge disse en like streng taushetsplikt?

En videreføring av taushetspliktsregelen vil innebære én felles regel for en uensartet gruppe. Når forskjellene mellom samfunnene er såpass store, kan det være grunn til å vurdere om kravet til likebehandling best sikres ved å oppheve den lovpålagte taushetsplikten.

7.3 Trossamfunnslovens nye struktur

Den nye trossamfunnsloven videreførte ikke rollen som «prest eller forstander» i registrerte trossamfunn.⁴⁷ Endringen innebærer at det nå er tros- eller livssynssamfunnene som sådan som er forpliktet til å oppfylle kravene som følger av trossamfunnsloven, og ikke lenger en utpekt rolleinnhaver, se punkt 3.2.2 ovenfor.⁴⁸ Tidligere var opplysningen om hvem som var «prest eller forstander», registrert hos fylkesmannen (statsforvalteren). Avgrensningen av hvem taushetsplikten gjaldt for, bød dermed ikke på noen problemer. Slik er det ikke lenger. Som departementet har påpekt i dette notatet er det nå uklart hvem taushetsplikten etter § 211 gjelder for.

Departementet mener at lovens oppbygning og system kan tale mot (igjen) å innføre en bestemmelse som knytter seg til en bestemt yrkes-/personkategoris ansvar. I lys av strukturen til loven ellers kan det følgelig være mer hensiktsmessig å legge opp til at det er tros- og livssynssamfunnene som må regulere en ev. taushetsplikt innad i sine respektive samfunn. Dette vil samfunnene vurdere forskjellig ut fra sine behov, sin lære og forståelse av hensynene som knytter seg til taushetsplikt.

7.4 Tilbakemeldinger fra tros- og livssynssamfunnene

Departementet har i løpet av de siste to årene fått tilbakemeldinger og erfaringsgrunnlag fra tros- og livssynssamfunn om reguleringen av taushetsplikt, både gjennom en selvoppnevnt arbeidsgruppe bestående av representanter fra store deler av sektoren, og fra en kunnskapsinnhenting departementet gjorde våren 2024, se punkt 4 ovenfor.

Felles i tilbakemeldingene er at dagens regulering både er vanskelig å forstå og vanskelig å forholde seg til, blant annet fordi taushetsplikten i straffeloven § 211 oppleves for streng. Samfunnene har gitt uttrykk for at det er krevende å forstå hvem som i deres samfunn er omfattet av straffeloven § 211, blant annet hvem som skal regnes som hjelpere. Usikkerheten og uklarheten har ført til at det i dag er en situasjon hvor flere samfunn praktiserer en for streng forståelse av rekkevidden av taushetsplikten i straffeloven § 211.⁴⁹ Dette innebærer at flere samfunn pålegger flere personer og roller i samfunnene en strengere taushetsplikt enn det som følger av loven, noe som for eksempel kan føre til at man ikke handler på bekymring man har knyttet til barn og ungdom, av frykt for å bli straffet.

Videre er det reist spørsmål om hvordan denne bestemmelsen forholder seg til avvergingsplikten, i hvilke tilfeller samfunnene kan melde fra om bekymring til

⁴⁷ Begrepet «prest» er brukt i kapittel 3 i trossamfunnsloven om Den norske kirke, men det knytter seg ingen formelle krav til begrepet i loven.

⁴⁸ Det følger imidlertid av trossamfunnsloven § 9 og forskrift om vigselfrett i tros- og livssynssamfunn § 1 at oppgavene som skal utføres i forbindelse med inngåelse av ekteskap etter ekteskapsloven, tilfaller medlemmet/ene som etter godkjenning fra statsforvalter har rett til å foreta vigsel etter ekteskapslovens bestemmelser.

⁴⁹ Dette er også tidligere dokumentert i forskning, se doktorgradsavhandlingen til Kjartan Leer-Salvesen: «På tilliten løs? En studie av læreres og presters skjønnsutøvelse i spenningen mellom taushetsplikt, meldeplikt og avvergeplikt», 2015. Her viser forfatteren at prester tolker taushetsplikten strengere enn den faktisk er.

barnevernet, og om det i noen tilfeller vil oppstå en plikt til å gjøre det. Medieoppslag i avisen Vårt Land våren 2024 viser også at mange trossamfunn ikke vet hva avvergingsplikten er, eller omfanget av den.⁵⁰

Departementet har gjennom tilbakemeldingene fra sektoren også blitt vist eksempel fra samfunn som mener dagens regelverk er for strengt, og som har utformet interne rutiner og regelverk som bevisst legger opp til å bryte med straffeloven § 211, ved å ha en lav terskel for å melde bekymring til barnevernet.

Hensynene som begrunner taushetsplikten, står i en spenning til det å sikre at alvorlige bekymringer blir meldt til barnevernet, andre organer eller politiet. Ansatte og frivillige i tros- og livssynssamfunnene bør videre oppleve klare og forutberegnelige rammer som hensyntar deres plikter og rolleforståelse. Departementet mener at disse krevende balansegangene er med på å illustrere at det er behov for å vurdere om det fortsatt er hensiktsmessig å ha en lovregulering av taushetsplikten som tar sikte på å gjelde for alle tros- og livssynssamfunn.

Det bør være samsvar mellom hensynene som begrunner en straffesanksjonert regel om taushetsplikt, og forståelsen av eget yrke eller rolle blant dem som omfattes av regelen. Dersom avstanden her blir for stor, settes den som mottar betroelser, i en vanskelig posisjon av lovgiver. Her har det historisk sett vært samsvar mellom hensynene som begrunner taushetsplikten, og prestenes forståelse av sin rolle. Liknende vil også gjelde for eksempel advokater eller leger.

Presten i Den norske kirke opplever at det er krevende å navigere i den skjønnsutøvelsen man står i når det kommer til spenningen mellom taushetsplikt, avvergeplikt og plikt/rett til å melde fra om bekymringer til barnevernet, se Kjartan Leer-Salvesen, *På tilliten løs?*, 2015. Leer-Salvesen skriver blant annet:

[...] informantene hadde uklare forestillinger om meldeplikten og om i hvilke tilfeller taushetsplikten blir erstattet av en plikt til å avverge en alvorlig situasjon eller melde til barnevernet.⁵¹

Leer-Salvesen viser videre til andre studier som understøtter hans funn om at mange profesjonsutøvere kjenner seg usikre på lovverket og på praktiseringen av reglene om taushetsplikt.⁵² Dette fører blant annet til at flere prester ender opp med å tolke taushetsplikten strengere enn den faktisk er. Funnene til Leer-Salvesen understøttes av den tilbakemeldingen som tros- og livssynssamfunnene selv har gitt til departementet og som er omtalt ovenfor.

Departementet ser også at det for mange i sektoren ikke oppleves å være tilstrekkelig samsvar mellom ens forståelse av yrke eller rolle og den taushetsplikten de er pålagt i § 211. Graden av formell kompetanse og profesjonalitet, og bruken av ansatte og frivillige

⁵⁰ Vårt Land, 14.03.2024: [«AVVERGEPLIKT: At imamer og andre religiøse ledere sjelden kontakter politiet, viser utfordringer med både kultur og lovverk, mener imam.»](#)

⁵¹ Se blant annet side 228 flg.

⁵² Ibid.

på sektoren varierer også mye. Dette forsterker opplevelsen av at balanseringen av hensynene blir svært krevende.

Dette gjelder også for de samfunnene hvor for eksempel skriftemål eller sjelesorg ikke er en sentral del av utøvelsen av troen eller livssynet. Også i slike samfunn vil det oppstå tvil om betroelser man mottar, er vernet av straffeloven § 211, selv om man selv ut fra sin tro ikke forstår seg bundet av en taushetsplikt.

Departementet mener på bakgrunn av dette at å oppheve taushetsplikten for prester eller «forstandere» i straffeloven § 211 kan ivareta de mange tungtveiende hensynene som gjør seg gjeldende. Utarbeidelse, drøfting og vedtak av interne regler om taushetsplikt vil kunne bidra til fortsatt å støtte opp om taushetsplikten som et viktig verktøy for å skape trygge og tillitsfulle rom, samtidig som det skapes klarere og mer forutberegnelige rammer for tros- og livssynssamfunnene, blant annet slik at barn og unge i større grad blir ivaretatt. Vi antar dette også vil bidra til at ansatte, frivillige og medlemmer vil få bedre rammer og oppleve arbeid og tjeneste som tryggere når det kommer til hvordan betroelser håndteres.

7.5 Fordeler ved å overlate reguleringen til samfunnene

Taushetsplikten for prester og «forstandere» i Norge har ikke vært betinget av at den også har vært lovregulert, men har vært betinget av kalls- og rolleforståelse ut fra troslære og tradisjon. Dersom man opphever den lovpålagte taushetsplikten, betyr dette ikke at fortrolige og trygge samtaler ikke lenger vil være mulig. Forskjellen er at det ikke lenger vil være forbundet med straff å bryte taushetsplikt. Departementet antar at straffetruelsen ikke er nødvendig for at tros- og livssynssamfunnene selv vil kunne utforme taushetspliktregler som ivaretar tillitsforholdet og skape trygge rom for fortrolige samtaler for sine medlemmer.

Det er også flere fordeler ved å overlate reguleringen av hvor grensene for taushetsplikten skal gå, til de enkelte tros- og livssynssamfunnene.

Departementet antar at man ved å oppheve den lovpålagte taushetsplikten kan bidra til å skape klarhet ved at tolkningstvill om rekkevidden av dagens regler bortfaller. Dette er i seg selv verdifullt.

Videre vil det kunne bli tydeligere for tros- og livssynssamfunnene at de kan melde fra til for eksempel barnevernet når de mener det er behov for det. Tros- og livssynssamfunnene får frihet til selv å regulere når bekymringer eller lignende skal meldes videre, eller ikke. Samfunnene får altså en videre *opplysningsrett*.

Dersom taushetsplikt ikke lenger skulle følge av offentligrettslige regler, ville tros- og livssynssamfunn som ønsker slike regler, kunne utforme og gi dem i samsvar med egne behov og vedtaksprosesser. Det vil trolig kunne gi enda bedre tilpassede regler, særlig med tanke på hvilke roller og situasjoner taushetsplikten bør omfatte og betroelser gis et særlig vern. Samfunnene får selv mulighet til å vekte hensynene mot hverandre, innenfor de rammene lovgivningen ellers gir. For de samfunnene hvor verdiene og hensynene bak taushetsplikt står sterkt, vil man kunne ivareta dette ved interne rutiner og regelverk. Det

gir også alle samfunnene mulighet til tydeligere å definere hvem og under hvilke situasjoner en slik plikt skal gjelde, noe som vil kunne bidra til klarhet og tryggere rammer for både ansatte, frivillige og medlemmer. Man unngår også å pålegge personer en taushetsplikt som ikke er i samsvar med samfunnets forståelse av rolle og funksjoner, og som derfor også oppleves krevende å forholde seg til for de personene det gjelder. Departementet antar at dette kan bidra til å ansvarliggjøre samfunnene som praktiserer sjelesorg og lignende, samtidig som man ikke binder opp samfunn og personer som ikke gjør dette.

Etterlevelse styrkes av kultur og holdninger. Interne regler som innarbeides over tid gjennom introduksjon, opplæring og dilemmatrening av nye frivillige og ansatte, vil kunne bli kjent, diskutert og etterlevd. Konkrete handlinger som signering av taushetserklæringer ved tiltredelse og gjennomgang av taushetsregler på samlinger for frivillige, kan styrke bevisstheten om hva som gjelder og hvorfor. Selv om offentligrettslige regler med tilhørende straffetrussel har en særlig autoritativ kraft bak seg, vil et internt arbeid med regler og rutiner gi de ev. interne regler legitimitet, forankring og treffsikkerhet som et stortings- eller departementsvedtak kanskje ikke vil ha.

Sammenhengen mellom taushetsplikt og personvern kan tale for at det er mest hensiktsmessig at virksomheten som blir ansvarlig for behandlingen av ev. personopplysninger også gir rammene for taushetsplikten. Dette har særlig betydning for deling av opplysninger internt i tros- og livssynssamfunnet for å ivareta bl.a. barn og unge.

Departementet mener at man ved å overlate reguleringen til samfunnene vil kunne bevare hovedhensynene bak taushetsplikten. Dette må også ses i sammenheng med punkt 7.10 under, om sammenhengen med reglene om bevisforbud, som også bidrar til å bevare disse hovedhensynene.

Departementet vil her understreke viktigheten av at tros- og livssynssamfunnene gjennom sjelesorg og tilsvarende arbeid, skaper trygge rom for mennesker hvor man kan komme med hele livet sitt sånn som det er, uten å være redd for konsekvensene av å fortelle om det. Departementets hovedforslag er imidlertid å ikke lovregulere dette rommet, ut ifra en tanke om at samfunnene vet best selv hvilke rammer som er gode og nødvendige her. Videre vil taushetsplikten for prester eller «forstandere» også være beskyttet av både Grunnloven og EMK (jf. over), uavhengig av om staten pålegger samfunnene en straffesanksjonert taushetsplikt. Samfunnene er altså ikke avhengig av en offentligrettslig regel for å verne om denne rettigheten.

7.6 Sammenligning med nordiske land

Som det følger av redegjørelsen i punkt 5 for nordisk rett har de nordiske landene ulik reguleringen av taushetsplikt i kirker og trossamfunn.

I Danmark, hvor båndene mellom stat og kirke er tette i Norden, er prester og andre kirkelig ansatte offentlige tjenestepersoner. De er dermed underlagt den danske

forvaltningslovens regler om taushetsplikt. Brudd på denne taushetsplikten kan straffes i henhold til den danske straffeloven. Dette gjelder altså kun den danske folkekirken. Det er ikke en lovpålagt taushetsplikt for resten av tros- og livssynssamfunnene.

I Finland er begge de nasjonale kirkene offentlig organer som følger offentlighetsloven, og brudd på denne kan straffes med fengsel. Resten av tros- og livssynssektoren har her heller ingen lovpålagt taushetsplikt.

For Svenska kyrkan gjelder i dag kun interne regler om taushetsplikt. Etter at stat og kirke skilte lag i 2000, har det ikke gjeldt noen offentligrettslig taushetsregel eller sanksjonsregler for Svenska kyrkan. Heller ikke for resten av tros- og livssynssamfunnene er det en lovpålagt taushetsplikt.

Det faktum at Den norske kirke er skilt fra staten, bør ses som en del av bakteppet for diskusjonen om lovpålagt taushetsplikt. Sammenlignet med de nordiske landene er Norge i dag nærmest Sverige når det gjelder forholdet mellom stat og kirke. En opphevelse av en lovpålagt taushetsplikt i straffeloven § 211 kan ses som en naturlig forlengelse av skillet mellom stat og kirke.

Departementet mener at verken dansk eller finsk rett gir gode anvisninger på hvordan en regulering bør gjøres i Norge. All den tid Den norske kirke ikke lenger er et offentlig organ, er det også lite som tilsier at staten kan pålegge kirken som eneste tros- og livssynssamfunn, offentligrettslige taushetspliktsregler. Dette ville i så tilfelle ha vært å reversere deler av den utviklingen som har vært. En regel om presters taushetsplikt ville passe dårlig i trossamfunnsloven kapittel 3. Det er uansett lite som tyder på at en slik forskjellsbehandling, etter så mange år med utvikling i retning av likebehandling, ville vært et hensiktsmessig grep.

Ingen av de andre nordiske landene har en lovpålagt taushetsplikt for andre tros- og livssynssamfunn. Departementet mener hensynet til likebehandling kan tale for å se til den svenske løsningen når det kommer til hvordan man best kan løse reguleringen av taushetsplikt i Norge videre.

7.7 Avgrensingsutfordringer ved en eventuell videre regulering av taushetsplikt

Departementet har vurdert hvordan en taushetspliktsregel kan utformes og fordeler og ulemper med alternativene.

7.7.1 Personer omfattet av taushetsplikt

I dag gjelder taushetsplikten i straffeloven § 211 for «prester i Den norske kirke, prester eller forstandere i registrerte trossamfunn (...) og disses hjelpere».

Den tidligere trossamfunnsloven hadde som nevnt en definisjon av «prest eller forstander» som den tidligere straffeloven henviste til, se lov om trdomssamfunn og ymist anna § 14 tredje ledd: «Med prest eller forstandar i registerført samfunn er i denne lova meint den

eller dei som har lovsette gjeremål i trdomssamfunnet.» Gjeldende straffelov ble vedtatt mens denne loven fortsatt gjaldt og må antas å forutsette samme forståelse.

Den nye trossamfunnsloven videreførte som nevnt ikke rollen som «prest eller forstander» i registrerte trossamfunn. Den første avgrensingsutfordringen ville derfor knytte seg til omfanget av personkrets/yrkesutøvere som skulle være omfattet. Prester i de tradisjonelle kirkesamfunnene kjennetegnes blant annet av at de har lang utdanning og ordinasjon (eller annen intern autorisasjon) og at de er profesjonelle yrkesutøvere. I så måte er det for eksempel flere likhetstrekk med advokatyret. Man kunne tenkt seg at man følgelig knyttet taushetsplikten til et kvalifikasjonskrav, for eksempel til formell utdannelse eller ordinasjon/autorisasjon.

I andre tros- eller livssynssamfunn har man ikke nødvendigvis tilsvarende krav til formell kompetanse eller autorisasjon, og flere ledere er i deltids- eller i ulønnede stillinger. Graden av formell kompetanse vil også kunne variere stort innenfor et trossamfunn. Hvilke funksjoner sentrale roller utfører, vil også variere, som f.eks. imam, rabbiner og pastor.

Sjelesorg og lignende dreier seg i stor grad om tilliten til rollen eller funksjonen en prest eller tilsvarende sjelesørger har, og dette vil kunne være uavhengig av slike formelle krav. Departementet mener følgelig at å knytte en lovpålagt taushetsplikt opp mot et krav til formell kompetanse eller autorisasjon ville føre til et kunstig skille mellom tros- og livssynssamfunnene. En slik regel ville ikke passe overalt. Også innad i samfunnene ville et krav til formell kompetanse eller autorisasjon ikke være treffende.

Et funksjonskrav ville i så måte kunne vært et bedre alternativ, hvor taushetsplikten ble knyttet opp til funksjonen personen har. Dette kunne dreid seg om personer som innehar en rolle i tros- eller livssynssamfunnet som i denne egenskap mottar betroelser fra konfidenter under en forventning om fortrolighet. Utfordringen med en slik løsning ville være omfanget av personkretsen. Dette kunne ført til at veldig mange ble omfattet av taushetsplikten, noe som antakelig ikke er en god løsning.

For å sikre en tydeligere beskrivelse av hvem som er omfattet av straffebudet, kunne man tenkt seg en uttømmende liste av yrkesgrupper eller roller/funksjoner i bestemmelsen. Fordi mangfoldet på trosfeltet er blitt nokså stort, ville dette imidlertid kunne by på utfordringer, enten fordi man måtte lage en formulering som omfattet en stor gruppe på en presis måte eller fordi opplistingen av yrkestitler og roller kunne bli lang. Bestemmelsen ville også kunne bli gjenstand for stadige endringer, hvilket kunne tale for å legge hovedregelen og en forskriftshjemmel i lov og selve opplistingen i forskrift forvaltet av departementet.

En eventuell videre lovregulering medfører også utfordringer knyttet til hvilke personer i hvilke samfunn som skulle vært omfattet av bestemmelsen. Lovgiver kunne valgt å pålegge personer eller funksjoner i et samfunn en taushetsplikt som de selv i utgangspunktet ikke ville sett seg bundet av. Ved å innføre en bestemmelse som gjelder for personer i *alle* trossamfunn, ville man ende opp med en regel som ville innebære å straffesanksjonere personer eller roller, som per i dag ikke ser seg bundet av taushetsplikt.

En generell lovfestet taushetsplikt kan for enkelte personer og trossamfunn oppfattes som et pålegg om en taushetsplikt som ikke historisk har vært sentral eller praktisert i trossamfunnet. Det kan reises spørsmål ved om det er en god løsning. Formålet med en lovfestet taushetsplikt handler om å styrke det vernet som prester og «forstandere» forstår som del av sin profesjon. Dersom slike hensyn ikke eksisterer for et tros- eller livssynssamfunn, framstår et pålegg om lovfestet taushetsplikt ikke begrunnet.

Departementet har vurdert om det ville være et alternativ å la samfunnene selv definere hvem som er underlagt slik taushetsplikt. Å overlate til samfunnene å definere hvem som er omfattet, kan treffe bedre de tilfellene vernet av taushetsplikten er ment å omfatte. Det ville også bidra til å sikre at de som faktisk har behov for vern av taushetsplikten, får dette vernet lovfestet.

Ved en slik løsning vil det imidlertid kunne bli mindre forutberegnelig for konfident å vite hvem som er bundet av en slik plikt, da dette ville kunne variere fra samfunn til samfunn, og fra sted til sted. Det vil også kunne oppstå situasjoner hvor et trossamfunn og dets prest eller tilsvarende sjelesørger vurderer dette forskjellig. Eksempelvis vil en prest kunne se seg bundet av den profesjonsbestemte taushetsplikten, mens trossamfunnet han eller hun arbeider i, ikke har definert seg inn under en slik bestemmelse. Det vil stille krav til tydelig informasjon fra trossamfunnenes side.

Det kan videre bli vanskelig for myndighetene å få full oversikt over hvilken status taushetsplikten har i de enkelte trossamfunnene, og hvordan man skal stille seg til en utvikling i lære eller trosgrunnlag som kan gjøre at synet på taushetsplikt endrer seg med tiden. Dessuten er det på et generelt grunnlag neppe en god løsning å la foreningsrettslige bestemmelser avgjøre rekkevidden av en statlig straffetrussel.

Det sentrale momentet for hvilke personer som burde være omfattet av en videre regulert taushetsplikt, ville knyttet seg til om personen innehar en rolle i samfunnet der den forvalter en særlig fortrolighet overfor medlemmene, og medlemmene vet at det som meddeles disse personene forblir fortrolig. Departementet ber om innspill til hvordan kretsen i så fall bør avgrenses.

7.7.2 Hva med hjelpere?

Ved en videreføring av noe liknende den gjeldende bestemmelsen i straffeloven § 211, ville et annet spørsmål dreid seg om hvordan man skulle ha forholdt seg til begrepet «disses hjelpere». Spørsmålet om hvor langt personkretsen strekker seg når det kommer til de opplistede yrkesgruppene i straffeloven § 211 har ikke kommet på spissen i rettspraksis når det gjelder tros- og livssynssamfunn, heller ikke etter de tilsvarende formuleringene i bevisforbudsreglene, se punkt 9 og 10. Tilbakemeldingene fra tros- og livssynssamfunnene er at dette begrepet i dagens lov er uklart, og at det bidrar til usikkerhet om hvem som egentlig er omfattet av bestemmelsen.

For å sikre at bestemmelsen blir så presis som mulig, kunne en annen løsning vært å utvide beskrivelsen av hva slags virksomhet man vil omfatte og ikke. Det kan være vanskelig å få en presis beskrivelse i lys av mangfoldet av samfunn og de forskjellige

typene roller og strukturer, og departementet ber om innspill til avgrensningen av hjelperbegrep og virksomhet som man vil omfatte.

7.7.3 Samfunn omfattet av taushetsplikt

I dag er det prester i Dnk og prester og «forstandere» i registrerte *trossamfunn* som er omfattet av bestemmelsen i § 211. En annen utfordring ved en videre regulering knytter seg til hvilke tros- og livssynssamfunn som bør være omfattet av taushetspliktsregelen. Det er for eksempel store variasjoner mellom samfunnene når det gjelder hvorvidt man praktiserer sjelesorg eller lignende. Dette gjelder også når det kommer til synet på taushetsplikt og behovet for det.

En løsning kunne vært å innføre en lovpålagt taushetsplikt for alle tros- og livssynssamfunn, og ikke begrense det til de som er registrerte, og ikke bare til trossamfunn. Dette ville ført til at staten påla taushetsplikt i samfunn som ikke verken har behov for eller en tradisjon for det. Straffesanksjonering av brudd på taushetsplikten ville kunne rekke videre enn behovet og kunne ramme vilkårlig.

Dersom man skulle forsøkt å differensiere mellom hvilke tros- og livssynssamfunn det ville vært naturlig å lovpålegge en plikt eller ikke, ville det knytte seg utfordringer til mulighetene for gode avgrensninger mellom samfunnene.

Dersom en taushetspliktsregel à la straffeloven § 211 skulle bli videreført i trossamfunnsloven, måtte en ta stilling til om taushetsplikten skulle omfatte livssynssamfunn. I dag gjelder den kun for registrerte trossamfunn. Hensynet til likebehandling av samfunnene ville kunne tale for at man påla alle samfunnene samme plikt. At det opprettes stillinger som livssynshumanister på offentlige institusjoner eller rollen til humanistiske livsveiledere, som legger opp til personlige samtaler og dermed betroelser, taler også for at livssynssamfunn burde vært regulert på lik linje med trossamfunn. At loven sidestiller tros- og livssynssamfunn ellers, trekker også i samme retning.

Departementet ser at den profesjonsbestemte taushetsplikten til «prester og forstandere» i trossamfunn står i en særstilling historisk når det kommer til taushetsplikten. Mot denne bakgrunnen vil det kunne være unaturlig å pålegge ledere i livssynssamfunn en tilsvarende straffesanksjonert taushetsplikt. Også her vil man kunne risikere den uheldige situasjonen at livssynssamfunn og personer tilknyttet disse, som ikke selv ser seg bundet av en taushetsplikt, likevel blir det.

Fordi aktivitetene i tros- og livssynssamfunn varierer og en ikke kan legge til grunn at medlemmer betror seg til representanter for samfunnet sitt, kan det tale for at taushetsplikt reguleres av interne regler i tros- og livssynssamfunnet. Et annet alternativ er at lovreguleringen åpner for at samfunnene kan bestemme i sine vedtekter at de ikke har en slik taushetsplikt.

7.7.4 Registrert versus uregistrert

I dag er det prester og «forstandere» i *registrerte* trossamfunn som er omfattet av bestemmelsen i § 211. Det betyr at trossamfunnet må være formelt registrert av statsforvalteren i samsvar med trossamfunnsloven § 4 og trossamfunnsforskriften kapittel 2. Det reiser spørsmål om hvorvidt det kun skulle være registrerte samfunn som skulle omfattes av en offentligrettslig taushetsplikt, eller om også uregistrerte samfunn skulle omfattes.

En generell lovfestet taushetsplikt for alle trossamfunn vil kunne oppfattes som et pålegg om en taushetsplikt for trossamfunn som verken har praktisert dette eller sett behov for dette. Det kan videre oppfattes som unødige innblanding i et samfunns anliggender, som bevisst har valgt *ikke* å registrere seg.

Taushetspliktens formål, å verne om tillitsforholdet mellom sjelesørger og konfident, vil være like viktig uavhengig av om et samfunn er registrert eller ikke. En forventning om at denne respekteres og vernes om, også av lovgiver, vil kunne være like sterk hos medlemmer i uregistrerte, som registrerte, trossamfunn. At det stilles krav om et visst antall medlemmer og fast organisering for å kunne bli registrert etter trossamfunnsloven, og at registrerte samfunn er blitt funnet å oppfylle definisjonen i trossamfunnsloven § 1 andre ledd, taler for et vilkår om registrering.

Et annet aspekt er om et vilkår om registrering innebærer en usaklig forskjellsbehandling av trossamfunn. Et slikt vilkår vil føre til at både trossamfunnene som ikke er registrert, og medlemmene og konfidenter som tilhører disse trossamfunnene, behandles annerledes enn registrerte samfunn og deres medlemmer og konfidenter. En slik forskjellsbehandling kan være saklig begrunnet, og registreringsvilkårene i eksisterende lovgivning er objektive og ikke-diskriminerende, slik at alle trossamfunn har hatt og har en rimelig mulighet til å bli registrert. Likebehandlingshensyn taler uansett for at det ville vært hensiktsmessig å vurdere om uregistrerte samfunn også skulle vært innbefattet av en taushetspliktsregel ved en eventuell videre regulering, herunder om et vilkår om å være fast organisert vil være tilstrekkelig.

En regel som også gjaldt uregistrerte samfunn, ville skapt andre utfordringer. Blant annet med tanke på hensynet til klarhet. Når bare registrerte samfunn omfattes av taushetsplikten, tydeliggjøres det hvem straffebudet gjelder for, og ikke. Uten en slik avgrensning er det uklart hvem som innbefattes og når.

Et annet spørsmål ville dreid seg om hvordan man skulle forholdt seg til tilfeller der registrerte trossamfunn blir fratatt sin registrering. Dersom registreringen i dag tas vekk, forsvinner også taushetsplikten. Dersom aktiviteten til samfunnet likevel videreføres uten registrering, får konfidentene et svakere offentligrettslig vern for sine betroelser. På den ene siden kan det framstå unaturlig at det opprettholdes en lovpålagt plikt til taushet i tilfeller der staten mener tros- eller livssynssamfunnet for eksempel bryter med grunnleggende normer eller på andre måter krenker menneskers rettigheter. Samtidig vil det kunne oppleves både kunstig og urettferdig for et trossamfunn som mister registreringen, at det også skal miste det vernet som straffelovens bestemmelse om

taushetsplikten gir. Særlig i de tilfeller der den historiske forståelsen og praktiseringen til trossamfunnet av denne funksjonen står sterkt.

7.7.5 Virksomhet omfattet av taushetsplikten

Etter straffeloven § 211 er det et vilkår at opplysningene er mottatt i «anledning av stillingen eller oppdraget». Vi viser til omtalen i punkt 3.2.5 ovenfor

Lovgivningen bør respektere at arbeidstakere har fritid hvor pliktene fra arbeidstiden ikke gjelder. En sondering mellom opplysninger som mottas i stillings medfør, og opplysninger som mottas på fritiden burde i så fall blitt videreført. Departementet antar at tros- og livssynssamfunnene og profesjonsgruppene som har sin tjeneste der, i framtiden også vil stimulere til refleksjon og rolleforståelse hos ansatte som setter dem i stand til å ivareta medlemmenes behov for taushet også for opplysninger som tilflyter den ansatte i uvante eller nye situasjoner utenfor arbeidsstedet og -tiden. Likevel fører en straffesanksjonert taushetsplikt til at prester og «forstandere» kan havne i situasjoner hvor det er uklart om man er innenfor rekkevidden av et straffebud, eller ikke.

7.8 Endringer i begrunnelsen for offentligrettslige taushetspliktregler for tros- og livssynssamfunn

Det har vært en gradvis utvikling i taushetspliktens innhold og rekkevidde, og en endring i begrunnelsen for å ha en offentligrettslig taushetspliktsregel for prester og «forstandere».

Presters taushetsplikt har lang tradisjon i norsk rett. Som vist innledningsvis ble den første gang regulert i kong Christian Vs norske lov av 1687. Om behovet for en slik lovregulert taushetsplikt skriver Lous:

Menneskets behov for å lette sitt hjerte og søke religiøs trøst og hjelp hos andre har alltid inntatt en sentral plass i det kristne samfunn. Syndsbekjennelsen var i katolsk tid en tvingende religiøs forpliktelse, og også i reformatorisk tid har det uoffisielle skriftemål alltid spilt en viktig rolle, jfr. N.L. 2-5-16. Det var som ledd i myndighetenes omsorg for borgernes kristelige levnet og dermed skriftemålet, at vi fikk regelen i N.L.2-5-19 om prestens taushetsplikt.⁵³

Sentralt her er at taushetsplikten i norsk rett hadde en tydelig kristen begrunnelse og historikk. Selv om det også på 1600-tallet var ulike teologiske oppfatninger mellom Den katolske og Den norske kirke om skriftemålet, var både skriftemål og sjelesorg en sentral del av trosutøvelsen i begge kirkesamfunn.

Da straffeloven av 1902 trådte i kraft, hadde det skjedd en utvikling når det gjaldt begrunnelsen som lå til grunn for lovregulering. Straffebudet som regulerte taushetsplikten i § 144 (nå § 211), gjaldt «[p]rester, sakførere, forsvarere i straffesaker, læger, apotekere og jordmødre [...]». Kjerschow skriver i sin kommentar til straffeloven at mange av disse yrkesutøverne også ville falle inn under den forvaltningsmessige taushetsplikten som ble sanksjonert av straffeloven § 121 (videreført i § 209), da de også

⁵³ Georg Lous. «Sakføreres taushetsplikt. En utvikling og vurdering». Den Norske Sakførerforening. Oslo 1960, side 29.

var offentlige tjenestemenn, og at § 121 ville gjelde for dem, da den var den strengeste bestemmelsen. Kjerschow skriver videre at dette var tilfellet også for prester i statskirken. Straffeloven § 144 ville dermed gjelde for prester eller forstandere i kristne dissentermenigheter, men kun når det kom til deres «offentlige funksjoner (ekteskapsstiftelse, anmeldelse av fødsler, dødsfall m.v.)», se P. Kjerschow: *Straffeloven med kommentarer*, Oslo 1930, side 400. Taushetsplikten ble altså enten primært knyttet opp til det å være ansatt i det offentlige, eller til det å utføre offentlige funksjoner. Tyngdepunktet for begrunnelsen hadde altså endret seg etter Norske Lov.

En videre endring i reguleringen av taushetsplikten skjedde i forbindelse med den tidligere trossamfunnsloven, da den ble innført i 1969. Denne loven knyttet offentlige funksjoner til begrepene «prest» og «forstander». Om disse betegnelsene skriver departementet i Prop. 130 L (2018–2019) punkt 21.7:

Betegnelsen forstander ble tatt inn i trossamfunnsloven som en samlekategori for trossamfunnenes representanter som ikke var prester, jf. Ot.prp. nr. 27 (1967–1968) s. 55. Det følger videre av trossamfunnsloven at det med prest eller forstander skal forstås «den eller dei som har lovsette gjeremål i trdomssamfunnet», jf. § 14 siste ledd. Det var et behov for å tydeliggjøre at det ikke var den religiøse funksjonen lovgiver var ute etter ved å vise til presten eller forstanderen, men de forpliktelsene som fulgte av trossamfunnsloven eller annen lovgivning.

Departementet uttalte i Ot.prp. nr. 27 (1967–1968) s. 56 om hvordan denne forståelsen av prest og «forstander» skulle forstås i annen lovgivning:

Hvorvidt denne forståelse av uttrykket bør legges analogisk til grunn i andre lover hvor uttrykket er brukt, blir da et spørsmål som må avgjøres i forbindelse med tolkingen av vedkommende lov.

Straffebudet i § 144 (nåværende § 211) ble etter dette endret til å gjelde «Prester i statskirken, prester eller forstandere i registrerte trossamfunn». Lovgiver valgte følgelig å utvide straffebudet til å gjelde enhver representant fra et trossamfunn, som var registrert som «prest eller forstander» hos fylkesmannen (statsforvalter). Her ser man altså en videre endring når det gjelder utviklingen av taushetsplikten. Der taushetsplikten tidligere var begrunnet i det spesifikt kristne skriftemålet og sjelesorgen, var begrunnelsen ikke lenger den religiøse funksjonen, men dreide seg i det videre om offentlige forpliktelser. Straffebudet ble nå gjeldende hver den som hadde de «lovsette gjeremål i trdomssamfunnet».

Som nevnt ovenfor ble ikke rollen som «prest eller forstander» i registrerte trossamfunn videreført i den nye trossamfunnsloven. Begrunnelsen for å pålegge taushetsplikt for prester og «forstandere» fordi de har lovbestemte, offentlige oppgaver, eksisterer derfor ikke lenger.

Når denne begrunnelsen nå er borte, blir spørsmålet om hvordan man i dag skal begrunne behovet for en lovpålagt taushetsplikt. Selv om taushetsplikten i utgangspunktet hadde sin begrunnelse i det kristne skriftemålet og sjelesorgen, betyr ikke det at behovet for konfidensialitet og taushetsplikt ikke kan være viktig i andre samfunn i dag også.

Dersom det skal innføres en bestemmelse om taushetsplikt i trossamfunnsloven, blir derfor spørsmålet også hvordan denne skal begrunnes. Her kunne man enten sett for seg at den knyttes til den opprinnelige begrunnelsen, som dreide seg om den kristne sjelesorgen og skriftemålet. I så fall måtte den avgrenses mot mange tros- og livssynssamfunn. Et annet alternativ er å knytte en felles begrunnelse til bestemmelsen, slik at den gjelder for alle tros- og livssynssamfunn i landet. Som vist til i punkt 7.6 over, er det ingen andre nordiske land som har en slik bestemmelse.

Det er ikke gitt at det er en god løsning å pålegge taushetsplikt kun for de trossamfunnene som har en tilstrekkelig historisk begrunnelse for det, og heller ikke å pålegge alle tros- og livssynssamfunnene en slik plikt uten hensyn til hvordan samfunnene selv forstår og forholder seg til begreper som sjelesorg og lignende og følgelig også behovet for taushetsplikt.

7.9 Hva er begrunnelsen for straff?

Når begrunnelsen for lovpålagt taushetsplikt som vist ovenfor er endret, vil det i forlengelsen av dette være nødvendig å vurdere om straffesanksjonering er nødvendig og hensiktsmessig. Det konkrete spørsmålet blir om det fortsatt er et klart svar på hvorfor staten skal kunne straffe prester eller «forstandere» med fengsel for brudd på taushetsplikt. Hvis utviklingen har ført til at det ikke lenger er et klart svar på dette, bør trolig bestemmelsen oppheves.

For de trossamfunnene hvor taushetsplikten står sterkt, vil det være mindre behov for offentligrettslige taushetspliktregler for å verne betroelser. Her skaper den interne reguleringen og yrkesutøvernes forståelse av sitt kall og rolle en meget høy terskel for å bryte taushetsplikten. Om staten i tillegg straffesanksjonerer brudd gjennom å lovregulere taushetsplikten, vil det trolig å ha lite å si for etterlevelsen.

I andre samfunn vil forståelsen av, og behovet for, taushetsplikt for personer i roller som mottar betroelser, variere. Selv om det for flere samfunn er situasjoner og rom det er naturlig å knytte konfidensialitet til, er det et spørsmål om det er tungtveiende grunner nok for å lovregulere taushetsplikten og true med straff.

Straff krever en særskilt begrunnelse. På tros- og livssynssektorens område er det her verdt å understreke at den i stor grad består av personer som utøver frivillig virksomhet, som ikke er offentlig ansatt eller del av en lovregulert profesjon.

Departementet viser til den svenske utredningen i forkant av skillet stat og kirke omtalt i punkt 5 som vurderte behovet for videre straffesanksjonert taushetsplikt, se SOU 1997:41, punkt 16:

Ur statlig synvinkel framstår straffsanktionerade bestämmelser om tystnadsplikt för präster närmast som otidsenligt.

Konklusjonen har trolig styrket seg på de tiårene som har gått siden denne løsningen ble valgt i Sverige. Departementet mener det kan være nærliggende å vurdere dette på samme måte i Norge.

7.10 Sammenhengen med reglene om bevisforbud

Både straffeprosessloven og tvisteloven har regler om unntak for forklaringsplikt for «prester i Den norske kirke, prester eller forstandere i registrerte trossamfunn», se del II nedenfor. Reglene om bevisforbud innebærer at prester og «forstandere» skal slippe å måtte forklare seg om det man har taushetsplikt om etter straffeloven § 211. En kan si at disse reglene korresponderer med hverandre, men bevisforbudsreglene kan videreføres selv om presters og «forstanderes» taushetsplikt etter straffeloven § 211 oppheves. Som det framgår av del II foreslår departementet å videreføre bevisforbudsreglene med noe endret ordlyd. Som omtalt i del II gir denne begrensningen i den generelle vitneplikten et viktig vern for betroelser mottatt under sjelesorg og lignende.

Det er et grunnleggende menneskelig behov å ha noen å betro seg til i fortrolighet, og det er en samfunnsmessig verdi at det finnes trygge rom der det vanskeligste mennesket bærer på, kan deles, uten frykt for hva som vil skje når man gjør dette. Departementet mener at man ved å videreføre bevisforbudene i de to ovennevnte prosesslovene, samtidig som man opphever taushetsplikten i loven og overlater dette til intern regulering i samsvar med tros- og livssynssamfunnenes egne behov og praksis, vil kunne ivareta disse grunnleggende hensynene. Departementet viser til gjennomgangen av nordisk rett ovenfor under punkt 5, hvor det også fremgår at dette er denne løsningen svenske myndigheter har valgt.

7.11 Ikrafttredelse

Dersom taushetsplikten for prester og tilsvarende i straffeloven § 211 oppheves, forutsetter departementet at en større eller mindre del av tros- og livssynssamfunnene vil ønske å fastsette eller ajourføre interne taushetspliktregler. For at tros- og livssynssamfunn skal få tid til å gjennomføre forsvarlige utrednings- og beslutningsprosesser etter Stortingets ev. lovvedtak, antar departementet at opphevelsen ikke bør ta til å gjelde før tidligst om lag ett år etter lovvedtaket. Vi ber om høringsinstansenes synspunkter på dette.

7.12 Alternativ 2: En taushetspliktsregel i trossamfunnsloven

Å oppheve straffeloven § 211 er ikke det eneste alternativet i denne saken. Det kan innføres en bestemmelse om taushetsplikt i trossamfunnsloven. Pliktregelen ville dermed flyttes fra straffeloven til særlovgivningen, slik blant annet Straffelovkommissjonen har pekt på muligheten for. Dersom trossamfunnsloven inneholdt en regel om taushetsplikt, ville brudd på taushetsplikten kunne straffes med hjemmel i straffeloven § 209.

Ved den nærmere utformingen av en taushetspliktsbestemmelse i trossamfunnsloven, vil det være behov for å gå nærmere inn på hvilke opplysninger og situasjoner som skulle omfattes. Det er være vesentlig å gi en klar avgrensning av hvilke persongrupper og hvilke tros- og livssynssamfunn som skulle være omfattet av taushetsplikten. Vi viser til omtalen i punkt 7.7.1 til 7.7.5 ovenfor. Oppsummert må en ev. taushetspliktsregel ta stilling til følgende forhold:

- Om den skal gjelde for både trossamfunn og livssynsamfunn.
- Om den kun skal gjelde for registrerte samfunn eller også dem som ikke er registrert eller som har vært registrert. Om det skal gjelde et vilkår om å være fast organisert.
- Om den skal gjelde for bare ansatte eller også frivillige, og hvor grensen for personkretsene skal trekkes. Skal «hjelpere» også ha taushetsplikt?
- Om den skal gjelde for alle typer stillinger og verv eller bare visse (navngitte og definerte) funksjoner.
- Om det skal forutsettes at taushetsplikten framgår (med tilstrekkelig klarhet) av internt regelverk fastsatt i samsvar med tros- og livssynssamfunnets interne regler (av kompetent organ og på riktig måte mv.).
- Hvordan en skal avgrense hva slags type virksomhet som skal være omfattet. Skal en bestemmelse f.eks. regulere hva slags type handlinger (som personlig skriftemål) som skal være omfattet, eller mer generelt for alt man «i forbindelse med tjenesten eller arbeidet får vite om (...) noens personlige forhold» (jf. forvaltningsloven § 13)?
- Hvilket rom det skal være for å dele opplysninger omfattet av taushetsplikt for å kunne gi bedre hjelp (ev. også til andre), jf. f.eks. helsepersonelloven §§ 25 til 27 og 29c?
- Om taushetsplikten alltid skal vike for samtykke eller om f.eks. taushetsplikten for betroelser gitt i visse situasjoner (som f.eks. under personlig skriftemål) skal være «absolutt»?
- Blir ordlyden så presis at den gir tilstrekkelig forutberegnelighet, slik at det er rimelig å knytte straffetrussel til den, jf. straffeloven § 209?
- Er ordlyden avgrenset slik at personer man ønsker skal beholde opplysningsretten til barnevernet og tilsvarende, ikke omfattes av taushetsplikt?

7.12.1 Fordeler ved å innføre en taushetspliktsregel i trossamfunnsloven

Som det fremgår ovenfor, er det mange utfordringer knyttet til å lovregulere taushetsplikten. Å oppheve lovreguleringen vil imidlertid også medføre en viss usikkerhet knyttet til hvordan tros- og livssynssamfunnene vil velge å regulere dette internt selv. Det vil trolig også føre til variasjon når det kommer til hvordan dette løses. Variasjonen vil gi mulighet for å få de best tilpassede løsningene for det enkelte samfunn, men det kan også reises spørsmål ved om det vil gi en forutsigbar ordening for den som ønsker å betro seg, og om det vil være krevende for det enkelte samfunn å utarbeide slike regler.

For tros- og livssynssamfunnene og de som betror seg til prester, «forstandere» og andre sjelesørgere, vil en videreføring av taushetsplikten være en mindre omfattende endring enn å overlate spørsmålet til samfunnenes internregulering. En straffesanksjonert lovregulering av taushetsplikten kan også understreke viktigheten av å skape trygge rom for mennesker som har behov for å betro seg til noen og ønsker å gjøre dette i en ramme knyttet til (utøvelse av) troen eller livssynet sitt. Departementet antar at en lovbestemmelse om taushetsplikt vil kunne ha en autorativ kraft som kan bidra til trygghet for den som betror seg.

I det følgende skisseres tre alternative måter å utforme en taushetspliktsregel i trossamfunnsloven på.

7.12.2 Taushetsplikt for betroelser gitt til visse personer i tros- og livssynssamfunn

I dette alternativet utpeker loven visse persongrupper som har taushetsplikt. Taushetsplikten vil gjelde i alle deler av tjenesten, men bare så langt det er rimelig å tale om en konfident som har betrodd opplysninger som måtte forstås var å anse som en hemmelighet. Dersom et tros- eller livssynssamfunn ikke ønsker å være omfattet av taushetsplikten, må dette følge av autoritative, interne dokumenter som er tydelig formidlet til både medlemmer, sjelesørgere, tillitsvalgte mv.

Trossamfunnsloven § 20a Taushetsplikt:

Prester i Den norske kirke og prest eller tilsvarende sjelesørgere i fast organiserte tros- og livssynssamfunn, har taushetsplikt om hemmeligheter som er betrodd dem i anledning av stillingen eller rollen, med mindre annet følger av vedtekter eller liknende fastsatt av tros- og livssynssamfunnet.

Taushetsplikten gjelder tilsvarende for medarbeidere som opptrer på vegne av personer omfattet av første ledd.

Taushetsplikten gjelder ikke i den utstrekning den som har krav på taushet, samtykker.

Tros- og livssynssamfunn skal informere om rekkevidden av taushetsplikten og om opplysningsplikter og opplysningsrett etter annet lovverk.

7.12.3 Taushetsplikt for betroelser knyttet til tros- og livssynsutøvelse

I dette alternativet videreføres kjernen i den historiske taushetsplikten slik at det kristne skriftemålet klart er omfattet, men med livssynsnøytrale ord. Taushetsplikten vil gjelde i bestemte situasjoner og alt som meddeles der av personlige forhold, både om konfidenten selv og om andre. Mens det i alternativet ovenfor er personkretsen som er kjernen i reguleringen, er det her betroelsessituasjonen som er kjernen.

Bestemmelsen vil verne betroelser som gis under særlig tillitvekkende situasjoner hvor to personer med samme overbevisninger legger livstemaer fram, f.eks. i den hensikt å kunne legge fra seg ting som tynger og gå fornyet ut i livet. Bestemmelsen vil forutsette at tros- og livssynssamfunn gjør en vurdering av om det i deres utøvelse av tro eller livssyn gis betroelser som må anses vernet, og kommuniserer dette internt.

Trossamfunnsloven § 20a Taushetsplikt for betroelser knyttet til tros- og livssynsutøvelse

Prester og tilsvarende sjelesørgere i fast organiserte tros- og livssynssamfunn som mottar betroelser som ledd i utøvelse av tro eller livssyn, plikter å hindre at andre får adgang eller kjennskap til det han i denne forbindelse får vite om noens personlige forhold.

7.12.4 Forskriftshjemmel og forskrift om hvem som har taushetsplikt

I dette alternativet gir tros- og livssynssamfunn de nærmere reglene og rammene for taushetsplikten, mens trossamfunnsloven gir disse offentligrettslig legitimitet. Det blir dermed tale om en lovbestemt taushetsplikt.

Tanken her er at trossamfunnsloven gir hjemmel til å gi en forskrift om taushetsplikt for opplysninger om noens personlige forhold i tros- og livssynssamfunn. Forskriften kunne statuere taushetsplikt for visse typer opplysninger gitt i visse situasjoner til visse personer i visse tros- og livssynssamfunn i samsvar med interne regler i tros- og livssynssamfunnet. Det ville da bli tale om en forskrift som departementet ville ajourføre regelmessig hvor tros- og livssynssamfunn sender departementet opplysninger (kanskje i et standardisert nettskjema) over hvilke personkategorier blant interne aktører som har taushetsplikt om hvilke typer opplysninger. Forutsetningen er altså at taushetsplikten framgår av internt regelverk i tros- og livssynssamfunnet, og at samfunnet selv ber staten gjøre taushetsplikten til offentligrettslig regelverk. F.eks. kunne Human-Etisk Forbunds vigslere være omfattet i deres utøvelse av denne rollen. Videre kunne taushetsplikten for diakoner i Den norske kirke være generell og omfatte de situasjonene diakonen vet eller kan anta at personer betror dem hemmeligheter i deres egenskap av diakon eller være knyttet til bestemte handlinger (som i skissen nedenfor). Forskriften ville bli lang, men kan bli presis.

Departementet vil måtte utrede og forberede alle forskriftsendringer på vanlig måte, men vil antakelig begrense dette til å ettergå at regelen som ønskes har grunnlag i det interne regelverket til tros- og livssynssamfunnet (og at dette er fastsatt på riktig måte etter de interne reglene). Offentlig høring av hver enkelt forskriftsendring (når f.eks. et nytt trossamfunn føyes til), antas ikke være nødvendig.

Det må avklares nærmere om det skal være klagerett (til Kongen i statsråd) dersom departementet kommer til at en anmodning om å gi forskrift ikke tas til følge. Hvordan en skal håndtere endringer i tros- og livssynssamfunnens interne regler som ikke reflekteres i departementets forskrift, må også avklares.

Trossamfunnsloven § 20a Taushetsplikt

Departementet kan gi forskrifter om at bestemte personkategorier som utøver tjeneste eller verv i fast organiserte tros- og livssynssamfunn har taushetsplikt om bestemte typer opplysninger mottatt i bestemte situasjoner.

Forskrift om taushetsplikt i tros- og livssynssamfunn

§ X Formål

§ Y Informasjon til departementet om internt regelverk

Tros- og livssynssamfunn kan anmode departementet om å fastsette forskrift om taushetsplikt for bestemte personkategorier som utøver tjeneste eller verv i samfunnet om bestemte typer opplysninger mottatt i bestemte situasjoner i samsvar med internt regelverk.

§ Z Klageadgang

Departementets vedtak kan påklages til Kongen i statsråd i samsvar med reglene i forvaltningsloven kap. VI.

§ Æ Taushetsplikt

(...)

Prester og diakoner i Den norske kirke har taushetsplikt om betroelser om noens personlige forhold de har mottatt under skriftemål og sjelesorg.

Vigslere i Human-Etisk Forbund har taushetsplikt om betroelser om noens personlige forhold de har mottatt i forbindelse med vielsen.

(...)

7.12.5 Ikrafttredelse

At taushetsplikten følger av trossamfunnslov og ikke lenger av straffeloven, er en begrenset reform som bør kunne tre i kraft ved påfølgende årsskifte. Det kan imidlertid være behov for at tros- og livssynssamfunn får tid til å gjennomføre interne prosesser for å gi ev. regler om at taushetsplikten likevel ikke skal gjelde, se punkt 7.12.3. Vi ber om høringsinstansenes synspunkter på dette.

7.13 Departementets forslag

Departementets hovedforslag er å oppheve taushetsplikten for prester i Den norske kirke og prester og «forstandere» i registrerte trossamfunn. Dette innebærer å ta følgende tekst ut av straffeloven § 211: «prester i Den norske kirke, prester eller forstandere i registrerte trossamfunn». Straffeloven § 211 vil i så fall lyde:

Med bot eller fengsel inntil 1 år *straffes advokater*, forsvarere i straffesaker, meklingsmenn i ekteskapsaker, og disses hjelpere, som uberettiget røper eller unnlater å hindre at andre får adgang eller kjennskap til hemmeligheter som er betrodd dem eller deres foresatte i anledning av stillingen eller oppdraget.

Alternativt vil taushetsplikten videreføres gjennom en ny bestemmelse i trossamfunnsloven. Departementet imøteser høringsinstansenes synspunkter på hvordan en taushetspliktsregel i trossamfunnsloven eventuelt kan utformes. Tre ulike varianter er skissert i høringsnotatet.

8 Økonomiske og administrative konsekvenser

Forslaget om å oppheve taushetspliktsregelen har ingen vesentlige økonomiske og administrative konsekvenser for staten. Tros- og livssynsamfunn vil kunne velge å gjennomføre et internt arbeid med å utforme, drøfte og vedta interne taushetspliktsregler. Dette vil kunne omfatte opplæringstiltak, utforming av taushetserklæringer som underskrives ved tiltredelse i stilling og verv, oppfølging av etterlevelsen og ev. innføring av sanksjoner ved brudd på taushetsplikten, f.eks. knyttet til arbeidskontrakter eller i internt regelverk om frivilliges oppgaver. Tros- og livssynssamfunn kan få kostnader til opplæring dersom det alternativt blir vedtatt taushetspliktsregler i trossamfunnsloven. Kostnadene tros- og livssynssamfunn har med slike tiltak gir ikke grunnlag for kompensasjon fra staten.

Alternativet om å innføre en bestemmelse om taushetsplikt i trossamfunnsloven har heller ingen vesentlige økonomiske og administrative konsekvenser for staten, da det i realiteten er en overføring av en materiell regel fra en lov til en annen. Dette gjelder imidlertid ikke alternativet om forskrift i punkt 7.12.4, som vil kreve søknader og saksbehandling, ev. også klagebehandling.

Del II – Endringer i reglene om bevisforbud mv.

9 Unntak fra vitneplikt etter straffeprosessloven

9.1 Gjeldende rett

Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) regulerer behandling av straffesaker, både etterforskning og rettergang. Lovens kapittel 10 har regler om vitner. Etter loven § 109 første ledd første punktum har enhver plikt til å møte som vitne i tingrett og lagmannsrett. Denne alminnelig møte- og vitneplikten skal sikre at domstolene får et best mulig grunnlag for å avgjøre saken, jf. § 294, og gjelder både ved avhør under etterforskning eller saksforberedelse og ved hoved- og ankeforhandling i domstolene. I en rekke bestemmelser er det imidlertid gitt ulike unntak fra plikten til å forklare seg.

I loven § 119 er det oppstilt et bevisforbud for forklaringer fra en rekke yrkesutøvere:

Uten samtykke av den som har krav på hemmelighold, må retten ikke ta imot forklaring av prester i Den norske kirke, prester eller forstandere i registrerte trossamfunn, advokater, forsvarere i straffesaker, patentrådgivere oppført på listen nevnt i artikkel 134 nr. 1 i konvensjonen om meddelelse av europeiske patenter 5. oktober 1973, meklere i ekteskapsaker, leger, psykologer, apotekere, jordmødre eller sykepleiere om noe som er betrodd dem i deres stilling.

Det samme gjelder underordnede og medhjelpere som i stillings medfør er kommet til kunnskap om det som er betrodd de nevnte personer.

Forbudet faller bort når forklaringen trengs for å forebygge at noen uskyldig blir straffet.

Dersom ikke den som har krav på hemmelighold samtykker i at avhøringen foregår offentlig, skal forklaringen bare meddeles retten og partene i møte for stengte dører og under pålegg om taushetsplikt.

Når det gjelder hvem som inngår i personkretsen «prester i Den norske kirke, prester eller forstander i registrerte trossamfunn», vises det til punkt 3.2.1 og 3.2.2 ovenfor.

Bevisforbudet gjelder etter ordlyden for «forklaringer», men det omfatter også andre bevismidler, inkl. notater fra samtaler. Bevisforbudet «følger» dokumentet, noe som innebærer at det ikke kan beslaglegges uansett hvem som har det i sin besittelse.

At bevisforbudet gjelder «noe som er betrodd» yrkesutøverne «i deres stilling», betyr at enhver opplysning yrkesutøveren har fått fra eller innhentet på vegne av personen, omfattes, forutsatt at yrkesutøveren har blitt kontaktet i egenskap av å inneha den aktuelle stillingen. Opplysninger som yrkesutøveren har mottatt eller innhentet som privatperson eller utøver av et annet yrke eller verv, omfattes ikke av bevisforbudet.

Bevisforbudet verner den som har betrodd seg til én av de nevnte yrkesutøverne. Samtykker vedkommende til at taushetsplikten oppheves, vil de alminnelige reglene om vitneplikt gjelde for yrkesutøveren så langt samtykket rekker.

Det følger av § 119 andre ledd at det heller ikke kan tas imot forklaringer eller andre bevis fra yrkesutøverens underordnede og medhjelpere. Bevisforbudet omfatter både opplysninger som er gitt til yrkesutøveren, og som en underordnet eller medhjelper har fått kunnskap om, og opplysninger som er gitt direkte til den underordnede eller medhjelperen, dersom de er ment å være tilgjengelig for yrkesutøveren. Gis informasjonen til den underordnede eller medhjelperen under forutsetning av at den ikke skal formidles videre til yrkesutøveren, kommer § 119 derimot ikke til anvendelse. Får yrkesutøveren fritak for taushetsplikten, vil dette i utgangspunktet også omfatte underordnede og medhjelpere.

Flere av yrkesutøverne som nevnes i § 119, vil også kunne være omfattet av bestemmelsen i straffeprosessloven § 118, som lyder:

Uten samtykke fra departementet må retten ikke ta imot forklaring som vitnet ikke kan gi uten å krenke lovbestemt taushetsplikt han har som følge av tjeneste eller arbeid for stat eller kommune. Tilsvarende gjelder for vitne som har taushetsplikt som følge av tjeneste eller arbeid for familievernkontor, tilbyder av posttjenester, tilbyder av tilgang til elektronisk kommunikasjonsnett eller elektronisk kommunikasjonstjeneste, elektronisk kommunikasjonsinstallatør, eller statens lufthavnselskap. Samtykke kan bare nektes om åpenbaringen vil kunne utsette staten eller allmenne interesser for skade eller virke urimelig overfor den som har krav på hemmelighold.

Etter en avveining av hensynet til taushetsplikten og hensynet til sakens opplysning, kan retten ved kjennelse bestemme at vitneforklaring skal gis selv om samtykke er nektet, eller at vitneforklaring ikke skal mottas selv om departementet har samtykket. Før retten tar slik avgjørelse, skal den gi departementet anledning til å redegjøre for grunnene for sitt standpunkt. Denne redegjørelsen skal meddeles partene.

Regelen i § 117 annet ledd gjelder tilsvarende.

I loven § 121 er det gitt en bevisfritaksregel som åpner for at domstolene kan fritta et vitne fra å svare på spørsmål om blant annet betroelser under sjelesorg:

Selv om forholdet ikke går inn under § 119, kan retten fritta et vitne for å svare på spørsmål om noe som er blitt betrodd det under sjelesorg, sosialt hjelpearbeid, medisinsk behandling, retts hjelp i medhold av domstolloven § 218 annet ledd eller liknende virksomhet. Vitnet kan i alle tilfelle kreve at forklaring om disse forhold bare skal meddeles retten og partene i møte for stengte dører og under pålegg om taushetsplikt.

I forarbeidene til loven, NUT 1969:3, ble det uttalt følgende om alternativet «sjelesorg» (s. 202):

Når sjelesorg er nevnt ved siden av psykologisk rådgivningstjeneste og sosialt hjelpearbeid, må dette sees i sammenheng med at § 120 i overensstemmelse med den nåværende § 178 bare nevner prester «i statskirken og andre anerkjente trossamfunn». Også utenfor denne ramme er det grunn til å verne om fortroligheten i skriftemål og sjelesorg. Det kan dreie seg om ikke-ankjente trossamfunn, men også om prester eller andre i liknende stilling i private religiøse organisasjoner som ikke er egne trossamfunn.

9.2 Departementets vurderinger

Bevisforbudet etter straffeprosessloven § 119 skal i likhet med taushetsplikten etter straffeloven § 211 verne om betroelser gitt til prester i Den norske kirke og prest eller «forstandere» i registrerte trossamfunn. Flere av argumentene for å oppheve taushetsplikten for prester og «forstandere» etter straffeloven § 211, kan i utgangspunktet tale for at bevisforbudet også oppheves. Vurderingene nedenfor tar utgangspunkt i departementets hovedforslag om at taushetsplikten etter straffeloven § 211 oppheves uten at det tas inn en egen bestemmelse om taushetsplikt i trossamfunnsloven.

At taushetsplikten etter straffeloven § 211 eventuelt oppheves, tilsier ikke nødvendigvis at bevisforbudet også må oppheves. At det stilles et strengere krav til klarhet i ordlyden til et straffebud enn til andre lovbestemmelser, innebærer at utfordringene med å avgrense personkretsen ikke er like tungtveiende når det gjelder bevisforbudet. Det vises også til at man i Sverige som sagt har et tilsvarende bevisforbud for «präst inom ett trossamfund eller den som i ett sådant samfund har motsvarande ställning», men ikke en straffebelagt taushetsplikt for de samme stillingene.

Ved en videreføring av bevisforbudet bør avgrensningen av personkretsen tilpasses mangfoldet på tros- og livssynsfeltet, avviklingen av statskirkeordningen og den nye trossamfunnsloven av 2020.

Betegnelsen «prest eller forstander» refererer til en stillingskategori som var definert i den nå opphevede trossamfunnsloven av 1969, og er ikke videreført i trossamfunnsloven av 2020. Denne utgjør derfor ikke lenger en hensiktsmessig avgrensningen av bevisforbudet.

Det er særlig betroelser gitt under skriftemål og annen sjelesorg, som skal vernes med bevisforbudet. Bevisforbudet bør derfor avgrenses til å gjelde betroelser gitt til *prest eller tilsvarende sjelesørger*.

Uttrykket «prest eller tilsvarende sjelesørger» er allerede brukt i annen lovgivning. I psykisk helsevernloven § 4-5, som regulerer institusjonspasienters kommunikasjon og forbindelse med omverden, heter det i tredje ledd (kursivert her):

Utover det som følger av rimelige begrensninger i husordensreglement, kan det ikke vedtas restriksjoner i retten til å kommunisere med kontrollkommisjonen, departementet, Statens helsetilsyn, statsforvalteren, Sivilombudet, pasient- og brukerombud, *prest eller tilsvarende sjelesørger*, juridisk rådgiver eller den som opptrer på pasientens vegne i en klagesak.

I forarbeidene til psykisk helsevernloven, Ot.prp. nr. 11 (1998–1999), omtales personkategorien slik:

Dette uttrykket er ment å samle opp samfunnets mangfoldighet i forhold til tro og livssyn. Uttrykket må tolkes med romslighet, men det må samtidig dreie seg om en sjelesørger som påtar seg sin oppgave med samme tyngde som en prest.

Departementet legger samme forståelse til grunn for forslaget her. I begrepet «tilsvarende sjelesørger» inngår dermed enhver person som i kraft av sin stilling (lønnet eller ulønnet) utøver sjelesorg som kan sammenlignes med presters sjelesorgsoppgaver. Begrepet vil kunne omfatte imamer, rabbinere, munk, livssynsveiledere m.fl.

I tillegg mener departementet at bare stillinger som inkluderer sjelesorgsoppgaver i *fast organiserte tros- eller livssynssamfunn*, bør være omfattet av bevisforbudet.

Vilkåret om fast organisering skal forstås på samme måte som i trossamfunnsloven § 4 første ledd, jf. Prop. 130 L (2018–2019) s. 254. Tros- eller livssynssamfunnet må ha en fastlagt organisasjons- og styringsstruktur med regler om organisering og klare ansvarsforhold. Dette vil avgrense bevisforbudet mot betroelser som finner sted innenfor huskirker og i andre løst organiserte religiøse eller livssynsmessige grupper.

Etter departementets syn bør bevisforbudet utvides til å omfatte betroelser til sjelesørgere i *livssynssamfunn* som er registrert etter trossamfunnsloven, og andre fast organiserte tros- og livssynssamfunn. Dermed vil sjelesørgere i fast organiserte tros- og livssynssamfunn som aldri har vært registrert etter trossamfunnsloven, og samfunn som av ulike grunner har blitt fratatt registreringen etter trossamfunnsloven, være omfattet av forbudet.

Departementet mener også at det bør være en forutsetning at tros- eller livssynssamfunnet har egne regler som pålegger den som innehar eller har innehatt stillingen, taushetsplikt om betroelsene, tilsvarende det som er gjeldende rett i Sverige. Straffesakers opplysning bør ikke begrenses for å verne om betroelser tros- eller livssynssamfunnet selv ikke finner beskyttelsesverdige nok til å innføre en egen taushetsplikt om. I tillegg vil denne forutsetningen bidra til å avgrense bevisforbudet. Denne forutsetningen kommer ikke uttrykkelig fram i lovutkastet nedenfor.

I tillegg til å sende på høring et forslag til lovendring i tråd med det ovennevnte, ber departementet om høringsinstansenes syn på at det gjeldende bevisforbudet for betroelser til prester i Den norske kirke og prester og «forstandere» i registrerte trossamfunn i stedet oppheves. Ved en oppheving vil prester i Den norske kirke og tilsvarende sjelesørgere i registrerte trossamfunn kunne bli fritatt fra å svare på spørsmål om opplysninger de har mottatt under sjelesorg, etter bevisfritaksregelen i straffeprosessloven § 121.

9.3 Departementets forslag

Straffeprosessloven § 119 første ledd endres til:

Uten samtykke av den som har krav på hemmelighold, må retten ikke ta imot forklaring av *prester eller tilsvarende sjelesørgere om betroelser omfattet av interne regler om taushetsplikt i fast organiserte tros- eller livssynssamfunn*, advokater, forsvarere i straffesaker, patentrådgivere oppført på listen nevnt i artikkel 134 nr. 1 i konvensjonen om meddelelse av europeiske patenter 5. oktober 1973, meklere i ekteskapsaker, leger, psykologer, apotekere, jordmødre eller sykepleiere om noe som er betrodd dem i deres stilling.

9.4 Økonomiske og administrative konsekvenser

Forslaget har ingen vesentlige økonomiske og administrative konsekvenser.

10 Unntak fra vitneplikt etter tvisteloven

10.1 Gjeldende rett

Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) gir regler om domstolenes behandling av sivile rettssaker. I loven er det fastsatt en allmenn forklarings- og bevisplikt, dvs. at «enhver plikter å gi forklaring om faktiske forhold og gi tilgang til gjenstander mv. som kan utgjøre bevis i en rettssak, med de begrensninger som følger av bevisforbud og bevisfritak i kapittel 22 og andre bevisregler i loven», jf. loven § 21-5.

Loven § 22-5 regulerer bevisforbud og bevisfritak for betroelser til særlige yrkesutøvere, inkludert til prester i Den norske kirke og prester eller «forstandere» i registrerte trossamfunn:

- (1) Retten kan ikke ta imot bevis fra prester i Den norske kirke, prester eller forstandere i registrerte trossamfunn, advokater, forsvarere i straffesaker, patentrådgivere oppført på listen nevnt i artikkel 134 nr. 1 i konvensjonen om meddelelse av europeiske patenter 5. oktober 1973, meklere i ekteskapsaker, leger, psykologer, apotekere, jordmødre eller sykepleiere om noe som er betrodd dem i deres stilling. Det samme gjelder underordnede og medhjelpere som i stillings medfør er kommet til kunnskap om det som er betrodd de nevnte personer.
- (2) Retten kan fritta en part eller et vitne fra å gi tilgang til bevis om noe som er betrodd under sjelesorg, sosialt hjelpearbeid, medisinsk behandling, rettshjelp etter domstolloven § 218 annet ledd eller lignende virksomhet, selv om forholdet ikke omfattes av første ledd.
- (3) Den som har krav på hemmelighold etter denne paragraf, kan samtykke i at beviset føres.

Første ledd angir yrkesgrupper som det er særskilt grunn til å verne om fortroligheten til på grunn av profesjonsbestemt taushetsplikt. Virkeområdet er generelt og gjelder alle opplysninger om noe som er betrodd yrkesutøverne i deres stilling. Bevisforbudet omfatter også yrkesutøverens underordnede og medhjelpere, tilsvarende det som gjelder etter straffeprosessloven § 119 andre ledd, jf. punkt 9.1 ovenfor. Når det gjelder hvem som inngår i personkretsen «prester i Den norske kirke, prester eller forstandere i registrerte trossamfunn», vises det til punkt 3.2.1 og 3.2.2 ovenfor.

Bevisforbudet etter første ledd er absolutt. Men etter tredje ledd kan den som har krav på taushet, samtykke til at bevis likevel føres.

Etter bevisfritaksregelen i andre ledd kan domstolen fritta parten eller et vitne fra å gi forklaring og/eller fremlegge bevis i visse situasjoner som ikke omfattes av første ledd, men som har likhetstrekk med betroelser vernet av første ledd. Retten må gjøre en skjønnsmessig vurdering av om fritak bør gis, der hensynet til sakens opplysning veies mot hensynet til fortrolighet. Fritak kan ikke gis dersom den som har krav på taushet, har samtykket til at bevis føres, jf. tredje ledd.

Adgangen etter § 22-5 andre ledd til å gi fritak for betroelser gitt under sjelesorg, er begrunnet i behovet for å verne om fortroligheten i skriftemål og sjelesorg også utenfor rammene av anerkjente trossamfunn, jf. NUT 1969:3 s. 202.

10.2 Departementets vurderinger

Departementet mener at tilsvarende endringer bør gjøres i tvisteloven § 22-5 første ledd som i straffeprosessloven § 119 første ledd. Det vises til vurderinger og forslag under punkt 9.2 og 9.3 ovenfor.

I tillegg til å sende på høring et forslag til lovendring i tråd med det ovennevnte, ber departementet om høringsinstansenes syn på at det gjeldende bevisforbudet for betroelser til prester i Den norske kirke og prester og forstandere i registrerte trossamfunn i stedet oppheves. Ved en oppheving vil prester i Den norske kirke og tilsvarende sjelesørgere i registrerte trossamfunn kunne bli fritatt fra å gi bevis om opplysninger de har mottatt under sjelesorg, etter bevisfritaksregelen i tvisteloven § 22-5 andre ledd.

10.3 Departementets forslag

Tvisteloven § 22-5 nr. 1 endres til:

Retten kan ikke ta imot bevis fra prester eller tilsvarende sjelesørgere om betroelser omfattet av interne regler om taushetsplikt i fast organiserte tros- eller livssynssamfunn, advokater, forsvarere i straffesaker, patentrådgivere oppført på listen nevnt i artikkel 134 nr. 1 i konvensjonen om meddelelse av europeiske patenter 5. oktober 1973, meklere i ekteskapssaker, leger, psykologer, apotekere, jordmødre eller sykepleiere om noe som er betrodd dem i deres stilling. Det samme gjelder underordnede og medhjelpere som i stillings medfør er kommet til kunnskap om det som er betrodd de nevnte personer.

10.4 Økonomiske og administrative konsekvenser

Forslaget har ingen vesentlige økonomiske og administrative konsekvenser.

Del III – Mindre endringer i gravplassloven og gravplassforskriften

11 Kommunen eller gravplassmyndigheten som ansvarlig for eller fester av grav

11.1 Gjeldende rett

Festerett til grav kan bare innehas av en person, jf. gravplassloven § 14 andre ledd. Dette er forstått som en fysisk person.

Gravplassloven § 9 fjerde ledd gir den som sørger for gravferden rett til å være ansvarlig for graven. Forarbeidene omtaler ikke om dette også gjelder kommunen der kommunen sørger for gravferden, se Ot.prp. nr. 90 (2000–2001). Ansvar for et gravminne innebærer plikter, se gravplassforskriften § 26 hvor første setning lyder: «Eieren er ansvarlig for at gravminne ikke er i forfall, til sjenanse eller til fare for dem som ferdes på gravplassen.»

I [rundskriv Q-05/2022](#) skrev departementet:

Gravplasslova §§ 15 og 19 er tydelege på at det må vere ein ansvarleg (eller ein festar) før eit gravminne blir sett opp. Dersom festaren dør, vil festaren kunne bli gravlagd i grava, jf. gravplasslova § 15 andre ledd, men ingen har plikt til å overta rolla som festar. Også i andre situasjonar kan det hende at ei grav i fredingstida ikkje lenger har nokon som er ansvarleg for ho eller for gravminnet. I slike tilfelle vil ikkje gravplastyresmakta ha noka plikt til å fjerne gravminnet, men det vil vere gravplastyresmakta som må ta ansvar for det. (Noko ansvar for stell har gravplastyresmakta ikkje.) Det er rimeleg at eit gravminne som står godt, får stå fredingstida ut, men gravplastyresmakta er ikkje forplikta til å ta på seg store kostnader for å rette opp eller vedlikehalde eit gravminne når ingen etterlatne vil ta ansvar for grava.

11.2 Departementets vurderinger

Larvik kommune tok opp spørsmålet om kommunen kunne være ansvarlig eller fester av en grav i [høringssvar](#) fra august 2022, f.eks. der kommunen har sørget for gravferden, jf. gravplassloven § 9 femte ledd. Larvik kommune skriver: «Det er en svært u hensiktsmessig løsning at et slikt ansvar ligger personlig på ordfører/ansatte i kommunen. Ansaret vil dessuten bestå også etter utløpt ordførerperioden eller avsluttet arbeidsforhold, dersom festeretten ikke aktivt overføres til andre.»

Departementet mener at hensynet til sikkerhet, orden og verdighet taler for at gravminner har en ansvarlig. Noen ganger vil det ikke være etterlatte som kan ta dette ansvaret. Enkelte ganger vil et gravminne ha verdier (kultur- eller personhistorisk) som fører til at det blir stående etter frednings- og festetiden.

Departementet ber om synspunkter på om gravplassmyndigheten og kommunen bør kunne være ansvarlig for grav og fester av grav. At gravplassmyndigheten kan stå som ansvarlig for en grav, gir ikke anledning til å delegere dette ansvaret videre til andre, f.eks. et

menighetsråd. Departementet går ikke inn for at foreninger eller stiftelser kan være ansvarlig for grav og fester av grav.

Forslaget vil ikke endre på at gravplassmyndigheten forvalter et stort antall graver som ikke er tatt i bruk eller som er falt tilbake til gravplassen etter fredningstiden eller etter at festeforholdet er opphørt. Departementet antar at slike graver normalt ikke vil ha gravminner som noen bør ta ansvar for, bortsett fra der det er gjort vedtak om bevaring etter gravplassforskriften § 27.

11.3 Departementets forslag

Gravplassloven § 9 femte ledd ny fjerde setning skal lyde:

Når kommunen sørger for gravferden, kan kommunen eller gravplassmyndigheten stå som ansvarlig for graven.

Gravplassloven § 14 andre ledd skal lyde:

Festerett til grav kan bare innehas av en person, *gravplassmyndigheten eller kommunen*.

11.4 Økonomiske og administrative konsekvenser

Endringen vil innebære en forenkling for gravplassmyndighetene. Ansvarsforholdene på gravplassen i registre kan samsvare med reelle forhold. Dersom gravplassmyndighetene og kommunene tar ansvar for flere graver enn de gjør i dag, vil dette øke kostnadene, blant annet for å sikre at gravminner ikke gjør skade. Dersom gravplassmyndighetene tar aktivt stilling til hvilke gravminner uten ansvarlig som de vil ta ansvar for, kan forslaget øke sikkerheten på gravplassene.

12 Klagerett vedrørende fristen for gravlegging etter kremasjon

12.1 Gjeldende rett

Gravplassloven § 13 lyder:

§ 13 Unntak fra reglene om frist for kremasjon og gravlegging

Fristene i § 10 første ledd og § 12 gjelder ikke når avdødes legeme skal nyttes i samsvar med bestemmelsene i obduksjonslova eller det er besluttet sakkyndig likundersøkelse i medhold av straffeprosessloven § 228.

Gravplassmyndigheten kan forlenge fristene i § 10 første ledd og § 12 dersom det foreligger tungtveiende grunner for det.

Dersom vilkårene for oppbevaring av kiste tilsier det, skal gravplassmyndigheten forkorte fristene i § 10 første ledd og § 12.

Gravplassmyndighetens avgjørelse etter denne paragraf kan ikke påklages.

Kister skal gravlegges eller kremes innen 10 virkedager med de unntak som følger av § 13. Fordi 10 virkedager er kort tid, kan avgjørelser om forkorting og forlenging av fristen

ikke påklages. Det er etter gjeldende rett heller ikke anledning til å klage på avgjørelser om fristen for gravlegging av askeurne etter § 12 andre ledd.

12.2 Departementets vurdering

Departementet mener at det kan være gode grunner til å avskjære klagerett når det er behov for raske avgjørelser. Forutsetningen er et avgjørelsen ikke er svært inngripende, og rettssikkerheten er ivaretatt. Der det ikke er behov for raske avgjørelser, bør klageretten bestå i tråd med forvaltningsloven. Departementets vurdering er at § 13 fjerde ledd avskjærer klagerett i flere tilfeller enn nødvending. Er kisten kremert, er det tid til å behandle en klage i sak om når askeurnen skal gravlegges.

Forkorting av frister er bare aktuelt ved kistegravlegging eller før kremasjon. Hjemmelen i loven § 13 tredje ledd til å forkorte frister, omfatter hele § 12. Departementet foreslår å avgrense hjemmelen til situasjoner omfattet av loven § 12 første ledd.

12.3 Departementets forslag

Gravplassloven § 13 tredje og fjerde ledd skal lyde:

Dersom vilkårene for oppbevaring av kiste tilsier det, skal gravplassmyndigheten forkorte fristene i § 10 første ledd og § 12 første ledd.

Gravplassmyndighetens avgjørelse etter denne paragraf kan ikke påklages. *Avgjørelse om frist for gravlegging av askeurne kan likevel påklages.*

12.4 Økonomiske og administrative konsekvenser

Endringen antas å føre til svært få klager og antas derfor ha svært begrensede økonomiske og administrative konsekvenser. Der klagesaken viser at gravplassmyndigheten bør endre sin praksis slik at den kommer i bedre samsvar med gjeldende rett, vil det lokalt kunne bli noen begrensede kostnader.

13 Endring i dispensasjonsregelen i gravplassforskriften § 39

13.1 Gjeldende rett

Gravplassforskriften § 39 lyder:

Bestemmelsene i disse forskriftene kan ikke fravikes i vedtekter for gravplass med mindre det følger av den enkelte bestemmelse at den kan fravikes. Departementet kan fravike øvrige bestemmelser i forskriftene.

[Dispensasjonsregelen](#) gir en generell mulighet for departementet til å dispensere fra forskriftene, enten i enkeltsaker eller som grunnlag for lokale gravplassvedtekter. Departementet har systematisk bedt om uttalelse fra gravplassrådgiveren og senere statsforvalteren før det er dispensert. Fordi privatpersoner kan søke departementet om dispensasjon, har saksunderlaget i noen tilfeller vært nokså tynt. I andre tilfeller har det

vært behov for å etterspørre gravplassmyndighetens vurdering av saken. Den generelle dispensasjonsmuligheten som åpner for at også privatpersoner kan søke, gir også prinsipielt mulighet for at en sak får en runde til etter klageomgangen.

13.2 Departementets vurdering

Dispensasjonsadgangen har vært et viktig i regelverksutviklingen ved at departementet gjennom søknadene har sett behovet for regelendringer. Navneflytting er et eksempel på det. I noen helt unike saker har dispensasjonsregelen gitt en nødvendig mulighet for det offentlige å komme i møte etterlatte i svært krevende situasjoner.

Fordi det gis en del nokså standardiserte dispensasjoner, blant annet en rekke som er nødvendige i samband med godkjenning av lokale gravplassvedtekter, mener departementet at statsforvalteren er vel plassert til å gi dispensasjoner fra gravplassforskriften. For å unngå at dispensasjon skal bli en ny behandling av en sak etter klagebehandlingen, mener departementet at det bør settes som vilkår at søknad om dispensasjon sendes av lokal gravplassmyndighet, ikke av innbyggerne.

Gravplassmyndigheten bør veilede innbyggerne om regelverket og søke å finne løsninger innenfor lokalt og sentralt regelverk. Om dette ikke er mulig og gravplassmyndigheten mener at en dispensasjon vil gi en bedre og generelt fornuftig løsning, kan gravplassmyndigheten søke statsforvalteren om dispensasjon. I de tilfellene innbyggerne ikke slår seg til ro med at gravplassmyndigheten ikke vil søke om dispensasjon, antar vi at gravplassmyndighetens avgjørelse kan påklages til statsforvalteren. Det kan være tjenlig om statsforvalteren etter noen år vurderer å oppsummere sine erfaringer med dispensasjonssakene i et praksisnotat til veiledning overfor gravplassmyndighetene.

Det er et alternativ at tros- eller livssynssamfunn som forvalter gravplass godkjent etter trossamfunnsloven § 21, søker statsforvalteren direkte om dispensasjon i stedet for at de går gjennom lokal gravplassmyndighet. Hensynet til trosfriheten og til tilpasning til tros- og livssynssamfunnenes behov kan tale for en særskilt regulering. På den annen side antar vi at gravplassmyndighetens avgjørelse om ikke å søke om dispensasjon kan påklages til statsforvalteren. Vi ber om synspunkter på dette.

Dersom dispensasjonssøknader fra gravplassmyndighetene skal behandles av statsforvalteren, vil blant annet saker om følgende ikke lenger avgjøres av departementet:

- navneflytting utenom det som er tillatt etter gravplassforskriften § 21 (f.eks. fra anonym grav)
- vedtektsendringer om navneflytting som tillater mer enn det som er tillatt etter gravplassforskriften § 21
- jordoverdekning
- gravstørrelse
- krav til sikring av gravminner
- avstand mellom bygning og nærmeste grav.

I lys av enkeltsakene hvor departementet ser at våre dispensasjonsvedtak har hatt stor menneskelig betydning, mener vi at departementet fortsatt bør kunne motta og behandle

dispensasjonssøknader. Dette bør begrenses til særlige tilfeller. Dispensasjonssøknader departementet mottar og som er av mer rutinemessig karakter, vil vi oversende til statsforvalteren.

13.3 Departementets forslag

Gravplassforskriften § 39 skal lyde:

Bestemmelsene i disse forskriftene kan ikke fravikes i vedtekter for gravplass med mindre det følger av den enkelte bestemmelse at den kan fravikes. *Statsforvalteren kan etter søknad fra gravplassmyndigheten [eller fra tros- eller livssynssamfunn som forvalter gravplass godkjent etter trossamfunnsloven § 21], fravike øvrige bestemmelser i forskriftene. I andre særlige tilfeller kan departementet fravike bestemmelser i forskriftene.*

13.4 Økonomiske og administrative konsekvenser

At enkeltpersoner ikke kan søke dispensasjon (utenom i særlige tilfeller) direkte, vil føre til færre søknader. Statsforvalteren i Vestfold og Telemark har blitt konsultert av departementet i en betydelig andel av våre dispensasjonssaker, men ikke alle. Søknadene som kommer, vil være bedre forberedt. For klageinstansen vil dette gi besparelser, både hos Statsforvalteren i Vestfold og Telemark og i departementet. Det antas at endringen ikke vil gi merarbeid for statsforvalteren. Gjennom veiledning eller praksisnotater kan statsforvalteren bidra til at gravplassmyndighetene vet hva som kan føre fram og dermed til at søknader som neppe vil føre fram, ikke blir sendt.

Gravplassmyndigheten vil måtte forberede dispensasjonssøknaden. Det vil kreve ressurser, men ikke nødvendigvis mer enn det som til nå har vært brukt på å veilede innbyggerne og håndtere spørsmål i behandlingen av dispensasjonssøknaden.

Samlet sett antas endringen å gi noen om enn nokså begrensede økonomiske og administrative besparelser for statsforvalteren og departementet.

14 Hjemmel for forskrift om at visse typer vedtektsbestemmelser ikke trenger statlig godkjenning

14.1 Gjeldende rett

Gravplassloven § 21 første ledd lyder:

Gravplassmyndigheten fastsetter vedtektene for gravplasser. Vedtektene skal godkjennes av statsforvalteren

At det skal være regler på lokalt nivå, går langt tilbake i gravplasssektoren. Det er en rekke spørsmål som må reguleres lokalt, f.eks. fredningstid (som avhenger av klima og jordbunnsforhold) og eventuelle regler om hvilken gravplass innbyggere i ulike deler av kommunen sokner til. Gravplassloven og -forskriften henviser en rekke spørsmål til nærmere regulering i vedtektene for gravplassene.

For utarbeiding og endring av gravplassvedtektene gjelder forvaltningslovens regler om forskrifter, se omtale i [rundskriv Q-05/2022](#). Statsforvalteren har gitt en [fyldig veiledning](#) om lokale gravplassvedtekter. Vedtektene skal kunngjøres på Lovdata.

14.2 Departementets vurdering

Departementets vurdering er at ordningen med lokale gravplassvedtekter fungerer godt. Vi forstår på statsforvalteren at veiledningen fram mot godkjenningen regelmessig gir langt bedre regler for gravplassmyndigheten å anvende og for innbyggerne å forstå. Gode lokale vedtekter er et sentralt virkemiddel for å skape gode gravplasstjenester og for å unngå klagesaker og konflikter.

Å kreve at alle endringer skal godkjennes, kan heve terskelen for å gjennomføre nødvendige vedtektsendringer, f.eks. om fredningstid eller stengning av gravfelt for kistegravlegging. Fordi denne type lokale regler har stor betydning for etterlatte i det korte tidsrommet mellom dødsfall og gravlegging og derfor bør være klare og formelt korrekte, kan det være fornuftig at slike regler godkjennes av statsforvalteren. Eksempler på regeltyper som det kan vurderes å unnta fra kravet om godkjenning, kan være gravplasstilhørighet, festeperiodens lengde, bestemmelser om plantefelt, bestemmelser om navneskilt mv. i navnet minnelund.

For å gjøre det mulig å unnta noen sakstyper eller lignende fra kravet om at vedtektsendringer må godkjennes av statsforvalteren, er det nødvendig med en hjemmel i gravplassloven.

14.3 Departementets forslag

Gravplassloven § 21 første ledd skal lyde:

Gravplassmyndigheten fastsetter vedtektene for gravplasser. Vedtektene skal godkjennes av statsforvalteren. *Departementet kan fastsette unntak fra kravet om godkjenning.*

14.4 Økonomiske og administrative konsekvenser

Statsforvalteren bruker mye tid på å godkjenne vedtekter. Det meste av dette er veiledning og noe er selve gjennomgangen av vedtakene og prosessen fram mot dem (høring mv.). Dersom antallet vedtektsendringer som må godkjennes går ned, vil statsforvalteren få tilsvarende økonomiske og administrative besparelser. Bortfall av et krav om statlig godkjenning vil øke det lokale handlingsrommet. Selv om statsforvalteren fortsatt vil ha som oppdrag å veilede, vil gravplassmyndigheter som slipper statlig godkjenning, kunne få økonomiske og administrative merkostnader ved å gjøre mer av kvalitetssikringen selv.

15 Om å delegere godkjenning av krematorium til statsforvalteren

Departementet tar sikte på å delegere sin myndighet etter gravplassloven § 4 andre ledd til å tillate anlegg eller vesentlig endring av krematorium og stille vilkår for tillatelsen, til

Statsforvalteren i Vestfold og Telemark. Endringen antas å ha svært små økonomiske og administrative konsekvenser fordi det er få slike saker i året, men vil sette statsforvalteren bedre i stand til å ha oversikt over kremasjonstilbudet. Vi inviterer til synspunkter på denne delegeringen.

Det legges i utgangspunktet ikke opp til nærmere vurderinger enn det departementet gjør i dag, f.eks. av krematoriestrukturen. Vi inviterer likevel til synspunkter på om nabokommuner og gravplassmyndigheten samt fylkeskommunen bør høres som ledd i saksbehandlingen av søknad om godkjenning av anlegg og utvidelse av krematorium.

Det legges ikke opp til at byggherren kan vente veiledning eller vurderinger i godkjenningsprosessen av valg og driftsmessige forhold som type ovn, valg om rensing, seremonirom, svingradius for truck, kapasitet på kjølerom, plass til utrakning mv.